

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Ernesti Schvberti S. Th. D. Et Prof. Primar.
Academ. Helmstad. Abbatis Coenobii Ad Lap. St. Mich.
Sem. Theol. Directoris Institvtiones Theologiae Moralis**

Schubert, Johann E.

Ienae [u.a.], 1759

Caput I. De Officiis Christianorum erga Deum

[urn:nbn:de:hbz:466:1-50801](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-50801)

PARS SECVNDA
THEOLOGIÆ MORALIS
DE
OFFICIIS IPSIS CHRISTIA-
NORVM.

CAPVT I.
DE
OFFICIIS CHRISTIANORVM
ERGA DEVM.

§. LXIX.

OFFICIA Christianorum aut sunt Officia er-
ABSOLVTA, ab omnibus in quo- ga Deum
cunque statu adimplenda, in genere.
aut HYPOTHETICA, quæ cer-
tum aliquem statum, minime com-
munem omnibus, supponunt. Priora in
officia ERGA DEVM, ERGA NOS IPSOS, &
ERGA PROXIMVM dispescuntur. (§. 40.) Et

K 4

quan-

quanquam singula Christianorum officia certo modo sint officia erga Deum, tamen loco ea duntaxat intelligimus, quorum immediatum objectum est ipse Deus. Unde cum immediate tendant in Deum aut eum perficient, aut tantum perfectionem ejus declarabunt & manifestabunt. Prius tum propter summam Dei perfectionem, tum propter immutabilitatem ejus prorsus est impossibile. Ergo

1. *Scopus horum officiorum est manifestatio & illustratio gloriae divinae*, Ps. XIX. 2. VI. 3. Matth. VI. 9. I. Cor. X. Phil. II. 11. cui promovendae eo magis operam suam navare debent Christiani, quo plenius & perfectius hanc suam gloriam Deus illis per opus redemptionis Evangelio manifestavit. Eph. I. 5. 6.

2. Et quia Christiani sciunt, Deum Patrem, a nobis colendum & glorificandum non tantum esse Patrem, verum etiam Filium, & Spiritum sanctum, gloriam totius sanctae Trinitatis & singularum personarum merito illustrare debent. Hinc & Christus inquit, Filium ab omnibus esse honorandum, quemadmodum omnes honorarent Patrem. Jo. V. 23. Et Paulus vult ut in nomine Jesu omne genu creaturarum flectatur. Phil. II. 10. Petrus pro beneficio regenerationis Patrem Dominum nostrum

nostri Jesu Christi magnis laudibus extol-
lit, 1. Pet. I. 3. quod vero cum Spiritui
sancto speciatim approprietur, Jo. III. 5.
1. Cor. XII. 3. & ille singulariter a nobis
est glorificandus. Simeon preces suas ad
Sp. S. dirigit, ejusque beneficia prædicat,
Luc. II. 29. coll. 26. Et in genere omnes
Christiani baptizari jubentur in nomen
Patris, Filii, & Sp. S. h. e. in ejus cultum
& adorationem. Matth. XXVIII. 19.

3. Fieri autem potest, ut quis sibi per-
suadeat, gloriam Dei actionibus manifesta-
ri, quibus tamen illa turpiter obscuratur.
Jo. XVI. 2. Act. XXVI. 9. seqq. Rom. X. 2.
Quod ut evitetur, *omne officium erga Deum
oportet esse actionem lege determinatam.* (§. 38.)

4. Cumque officia erga Deum, ad u-
num omnia, eo tendant, ut gloria divina
manifestetur, hoc autem, quicquid est
operis, summo ac præcipuo legum natu-
ralium principio inculcetur, (§. 17.) quod
lege positiva divina minime abrogatum,
sed potius magis corroboratum & decla-
ratum est, (§. 28.) sequitur, *officia erga De-
um potiora, & in collisione cum aliis, quibus-
cunque præferenda esse.* Gen. XXII. 12. 16.
Deut. VI. 5. Matth. X. 37. 38.

5. Religio christiana nos docet, homi-
nem suis operibus apud Deum nihil mere-
ri posse, sed ex sola gratia Dei propter
Christum, quem fide amplectuntur, ju-

stificari & salvari. Si quis ergo ea in
tione & ex hac ratione officiis erga Deum
fungi vellet, ut justificationem & salutem
sibi compararet, ille bonum peragere
deret ex peregrinis motivis, quæ a Deo
non approbantur. Ad bonum autem
opus omnino pertinet, ut motiva sequamur,
ab ipso Deo cum actionibus communi-
ca. (S. 41. num. 4.) *Ergo nullum Deo officium
prestari debet ex opinione, premium justifica-
tionis aut æternæ vitæ eo impetrari posse.*
hac causa justitia Judæorum, quam summo
studio sectabantur, improbabatur
Apostolo. Rom. IX. 32. X. 3. 4.

Habitus hujus generis officia adimplendi
sensu strictiori dicitur PIETAS. Tit. II. 1.
Illi opponitur tum ATHEISMVS, qui est
contemptus omnis cultus divini, Psal. CXIV. 1. LIII. 2. tum ἐτελοφροσικεία, quæ
est cultus, proprio ingenio inventus,
non ad præscriptum legis divinæ com-
positus. Col. II. 23. In exponendis hisce
ut & omnibus aliis, officiis non parum
utilitatis habet, diligenter indicasse, quibus
modis ea exerceri possint, quæ habeant
opposita, quibus rationibus & moti-
vis homo ad ea obligetur, quibus mediis
juvari possit in officiorum suorum studio,
quænam interdum impedimenta ipsi ob-
stant, & quæ sunt hujus generis alia.
Unde

Unde & nos ad hæc rerum capita in fe-
quentibus attendemus.

S. LXX.

Impossibile est, ut quis gloriam Dei
manifestet, nisi rectam Dei, gloriæ ejus, & Cognitio
Dei.
mediorum, eam illustrandi, habeat noti-
tiam. Ergo primum speciale officium Christia-
norum est, ut Deum recte, & quantum fieri
potest, perfecte cognoscant. Jer. IX. 24. Jo.
III. 19. 20. 21. XVII. 3. Rom. I. 25. Opor-
tet autem

1. Christianos Deum non tantum secundum
existentiam, essentiam, & attributa, sed et-
iam secundum personarum Trinitatem cognosce-
re. Jo. XVII. 3. Nam hoc mysterium Deus
illis singulariter manifestavit, 1. Jo. V. 7. &
ad hunc Deum trinum in personis colen-
dum & profitendum ipsi etiam baptisma-
te initiantur. Matth. XXVIII. 19.

2. Cognoscant ejus opera, quibus se & in re-
gno naturæ, & in regno gratiæ manifestavit.
Ex utroque enim operum genere non tan-
tum apparet, qualis & quantus ille sit re-
rum omnium Dominus, qui a nobis colit-
tur, sed etiam, quot quantaque nobis
sint motiva, varia illi officia præstandi.
Hinc non tantum Deus ipse suam magni-
tudinem, in regno naturæ demonstratam,
prædicat, ut homines eum venerari & co-
lere

lere discant, Job. XXXVIII. seqq. *pro z*
 iam in scriptura passim cognoscere *gis m*
 mur missionem Christi in carnem, *5.*
 XVII. 3. spem vocationis nostræ, *sta f*
 hereditatis cælestis, ingentem vim *care*
 qua regeniti sumus, Eph. I. 18. 19. *fluc*
 dinem & profunditatem amoris divini, *ut h*
 regno gratiæ manifestati, Eph. III. 18. *huc*
 alia hujus generis opera. *Ergo*

3. *Inprimis autem cognoscenda & volu*
Dei de eo, quod a nobis præstari aut omitt
bet. Rom. XII. 2. Ideo enim præci- *Hin*
 commendatur cognitio Dei, ut, quæ *erro*
 sit officiorum nostrorum ratio, recte *pro*
 ligatur. Hæc autem in lege divina *Th*
 exponuntur. Unde & omne studium *plor*
 eo collocandum est, ut hanc legem *Act*
 cognoscamus. Deut. VI. 6. seqq. *tam*
atte

4. Magna quidem pars eorum, quæ *& l*
 Deo cognoscenda sunt, ex experientia *Pet*
 & ratione cognosci possunt, hæc tamen *6*
 reliqua omnia longe clarius & plenius *ut h*
 sacris literis manifestata extant. Cum *offic*
 ergo omnibus mediis utendum sit, quibus *nat*
 hæc necessaria Dei cognitio acquiri pos- *scr*
 est, atque Deus utrumque principium *ter*
 rationem & scripturam, ad amplificandam *in*
 cognitionem nostram nobis concesserit. *nar*
 Rom. I. 19. 20. 2. Tim. III. 16. 17. *Ro*
ni quoque hominis est, ratione & revelati

pro virili uti, ut in cognitione Dei semper magis magisque progrediatur.

5. Cognitio autem ex his fontibus hausta sterilis erit, omni effectu in voluntate carens, si tantum sit historica, incerta, & fluctuans. Et tamen ideo quærenda erat, ut homo gloriam Dei illustrare, & quæ huc pertinent, officia adimplere posset. Ergo opera danda est, ut cognitio nostra reddatur certa, omnesque dubitationes carnis vincat. Hinc tot demonstrationes, refutationes errorum, & assertiones, Deum loqui per prophetas, occurrunt in scriptura. Hinc Thessalonicensium laudatur studium, explorandi, num vera essent, quæ audirent. Act. XVII. 11. Hinc Judæi ad Vet. Test. tanquam firmiter verbum propheticum, attendere jubentur, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus eorum. 2. Pet. I. 19.

6. Denique hæc cognitio ita acquirenda est, ut homo eam ad se ipsum applicet, quid sui sit officii, discat, suasque actiones ad eam componat. Qui enim affectu prorsus contrario scripturam legit vel audit, ejus divinitatem non agnoscet, Jo. VII. 17. sed facile in impietatem gentilium incidet, qui divinam veritatem in mendacia convertebant. Rom. I. 25.

Oppo-

Opposita hujus cognitionis sunt ignorantia
 errores, præjudicia, dubitationes, &
 mala ex plena ignorantia Dei & rationem
 eum cognoscendi, ex opinione, nos
 omnia scire, ad salutem scitu necessariam
 ex nimia distractione & negotiorum mu-
 danorum cumulo, ex mollitie, lectio-
 librorum impiorum, malo consortio,
 naturali odio adversus veritates celestes
 oriri solent. Præter *mandatum* Dei
 præcepto primo Exod. XX. 3. itemque
 XLVI. II. Jer. XXXI. 33. 34. 2. Pet. II.
 18. & alibi contentum, hominem ad co-
 gnoscendum Deum resque divinas *movere*
 potest tum *prestantissima Dei natura*
 qua nihil nobilior, nihil consideratione
 nostra dignius est, tum *excellencia operum*
divinorum, præcipue in regno gratiæ præ-
 stitutorum, quæ mysteriosam Dei sapien-
 tiam manifestant, nec ab oculo visa, nec
 ab aure audita sunt, nec in cor homi-
 nis unquam descenderunt, I. Cor. II. 7. 9.
 tum *cognitionis ipsius necessitas*, qua nimis
 deficientem nec Deus coli, nec in eum
 credi potest, Rom. X. 14. 17. tum denique
multiplex utilitas. Hæc enim cognitio
 nos non tantum docet, quidnam nostri
 sit officii, cui, & quare præstari debeat,
 sed etiam cor nostrum interne sanctificat,
 contra multas tentationes carnis & mundi
 confirmat, plurimum solatii affert, voca-
 tionis

tionis nostræ certos nos reddit, & sensum futuræ gloriæ cælestis præbet. I. Jo. III. 2. Ut ergo hanc cognitionem consequamur, 1. *diligenter consideranda sunt opera naturæ & vicissitudines rerum mundanarum*, e quibus & existentia Dei, & ejus summa bonitas, sapientia, omnipotentia, &c. & providentia ac gubernatio rerum omnium clarissime cognosci potest; 2. *accedat crebrior lectio scripturæ sacræ*, & usus occasionis, eam audiendi, meditando, discendi; 3. *Inquiratur sensus ejus*, & simul ac inventus est, illi habeatur fides, etiamsi incomprehensibilis nobis videatur; 4. *Ad se ipsum attendat homo*, & ex sua ad Deum relatione eum cognoscere studeat; 5. *Invocetur etiam nomen ejus*, ut nobis verbum divinum meditantibus & scrutantibus sua gratia & benedictione adesse velit.

§. LXXI.

Hæc autem cognitio sicuti non prorsus theoretica esse, sed potius eo tendere debet, ut gloriam Dei trinunius illustremus, (§. 69. 70.) ita & adhibenda est ad actiones edendas, quæ se ad Deum immediate referunt. Hujus generis actiones, quæ consideratione Dei, operum, & voluntatis ejus determinantur, CULTVM DEI con-

constituunt. Ergo Deus a nobis colendus
Deut. VI. 13. Matth. IV. 10. Rom. XII
Luc. I. 74. Solet hic cultus in INTERNIS
& EXTERNIS dispesci. Ille in solis ac-
tionibus mentis subsistit, hic vero & per
ternos actus corporis exhibetur. Hanc
actionum alia ita sunt comparata, ut
nisi divinarum perfectionum cogitatione
ad eas moveri possimus, alia vero ita
illis ex communi gentium consensu
divinitas honorari posse credatur. Quod
si ergo unus tantum esset Deus, & plures
tamen entia hoc actionum genere co-
rentur, unitas Dei obscuraretur, & eius
Deo longe inferiora illi æqualia statuere-
tur. Jam vero unus tantum est Deus
quem Patrem, Filium, & Spiritum sanctum
esse, inter Christianos confitemur.
Ergo

1. Cultus divinus soli Deo Patri, Filio
Spiritus sancto deferendus est. Exod. XX.
4. 5. Deut. VI. 13. 14. Matth. IV. 10. Rom.
I. 21. seqq.

2. Hic cultus actionibus continetur
quæ recta Dei rerumque divinarum cog-
nitione determinantur, sic ut effectus &
opinionis nostræ de Deo sint, & alia
ad Deum simili modo cognoscendum
honorandum excitare possint. Quare
cultus Dei distincta & recta Dei cognitione semper
per dirigatur. Ex hac causa Paulus

κὴν λατρείαν fidelibus commendat, Rom. XII. 1. & Judæorum zelum improbat, quod esset ἔκατ' ἐπίγνωσιν. Rom. X. 2. Quin impossibile esse, ait, ut quis Deum invocet, aut in eum credat, sine pravā cognitione. Rom. X. 14.

3. Cum finis cultus divini sit manifestatio gloriæ Dei, (§. 69.) quisque eam intendere tenetur, qui Deo aliquem cultum exhibet. Nemo autem hunc finem intendere potest, nisi qui Deum glorificari serio cupiat, & hinc eum interne colat. *Ergo cultus externus nunquam sit sine interno.* Pl. L. 8-15. Jes. I. 11-18. XXIX. 13. 14. Matth. XXIII. 14. 15. Luc. XX. 20. 21.

4. Quando diversi dantur officiorum gradus, id, quod nobilius & præstantius est, majori etiam animi contentione adimpleri debet. Jam vero manifestatio gloriæ divinæ, quorsum cultus Dei immediate tendit, summum est officium, omnibusque aliis longe excellentius. (§. 69.) *Ergo & cultus Dei majori fervore tractari debet, quam reliqua negotia.* Hinc Deus ex toto corde diligi jubetur. Deut. VI. 5. Matth. XXII. 37. Et Jer. XLVIII. 10. maledictus dicitur, qui opus Dei negligenter agit. Quod cum de perditione Moabi a Deo præcepta intelligendum sit, multo magis de omni Dei cultu valet. Sic & Judæi, in patriam reduces, reprehendebantur,

Schub. Theol. Moral.

L tur,

tur, quod sibi splendida domus existerent, templi vero ædificationem & cultus publici restitutionem negligerent, H. I. 2. seqq.

Quemadmodum omne opus in honorem Dei peragi potest, quatenus ex consideratione Dei & voluntatis ejus motiva agendi desumuntur, I. Cor. X. 31. ita & omnium actionum genere Deus coli potest. Tertium autem cultus divinus in IMMEDIATVM & MEDIATVM dispesci solet. Nos jam cultu immediato agimus, qui sensu proprio cultus divinus & religiosus dicitur. Qui hoc cultu aliquod ens præter unum & verum Deum prosequitur, is turpissimam idololatriam exercet, contra quam pugnat I. *mandatum Dei* de non habendis aliis Diis; Exod. XX. 3. 4. Deut. VI. 13. 14. 2. *Unitas Dei*, qua idololatria abnegatur; 3. *Publica defectio a Deo* creatore suo, cum impossibile sit, ut pluribus Diis simul serviatur; I. Reg. XVIII. 18. 21. Matth. VI. 24. 4. *Turpitudine facti*; Ipse enim satanas, malignus ille Spiritus, actionibus idololatricis ab Deo colitur; I. Cor. X. 20. 5. *Stultitia idololatrarum*, qui & res se longe inferiores, suarumque manuum figmenta divino honore afficiunt, Jes. XLIV. 9. seqq. & omnipotentem Deum, rerum omnium Domi-

Dominum & gubernatorem, a quo omnia bona proficiscuntur, deserunt, a rebus autem surdis, impotentibus, & sæpe vita carentibus, auxilium petunt, quod ferre nequeunt; Jer. II. 13. 6. Denique pœna, quam Deus Idololatriis minatur. I. Reg. XIV. 9. seqq. Jes. XLII. 17. Rom. I. 24. seqq. Solet autem IDOLOLATRIA in CRASSAM & SVBTILEM dispesci. CRASSA est, qua ens, quod DEUS non est, non tantum ut Deus colitur, sed etiam Deus esse creditur. Et hæc erat gentilium, quin & Judæorum & Israelitarum apostatarum impietas. SVBTILIS autem exercetur, cum ens, quod Deus non est, nec Deus esse creditur, divino cultu honoratur. Accidit hoc, cum actiones, quæ aut in se divinis perfectionibus debentur, aut quibus reverentia erga ens supremum declarari solet, intuitu rerum aliarum, & cum intentione eas colendi, committuntur. Neque idololatriæ crimen ab his actionibus removetur opinione, res, quæ hoc modo colerentur, non haberi pro Deo, nec intentionem esse, ut pro Deo declararentur. Hanc enim opinionem qui tenent, & tamen res istas ut Deum colunt, scientes ac volentes idololatriam exercent, & hinc gravius delinquent illis, qui ex errore & ignorantia falsos Deos colunt. Opinio, cultum, qui alias Deo exhiberi solet

ex opinione divinitatis, non esse divinum & religiosum, si in creaturas conferatur cum opinione perfectionum, divinis quidem minorum, sed humanis majorum merum est figmentum. Nititur ficta distinctione inter *λατρείαν* & *δουλείαν*, quorum prior Deo, & posterior creature competeret. Nam scriptura hisce vocabulis promiscue utitur, & praesertim τὸ *δουλεύειν* de cultu Deo exhibendo usurpat Matth. VI. 24. Luc. XVI. 13. Rom. VII. 25. Et si qua foret differentia, eam qualitate, non in objecto cultus esse opereretur.

Alterum extremum, in quod incidunt a recto Dei cultu recedentes, est superstitio, per quam praeservidum Dei cultum, nulla aut certe obscurissima rerum divinarum cognitione nixam, intelligimus. Ita sine dubio comparata erat Atheniensium superstitio. Act. XVII. 22. Oritur hoc malum 1. *ex stupiditate & ignorantia* connexa cum innata Dei eumque colendi necessitatis idea; 2. *ex praesudicio auctoritatis*, quo caeci homines ductores suos sine consilio & scrutinio sequuntur; 3. *ex falsa opinione*, cultum externum in se Deo placere, & ad salutem sufficere; 4. *ex meticuloso affectu*, quem falsa alit persuasio, Deum esse ens terribile, primum ad iram & odium, & ad puniendum semper para-

paratum, ideoque non nisi gravibus molestisque operibus placari posse; 5. *ex nimia credulitate*, rebus mere naturalibus aliquid divini inesse, dari visiones & apparitiones angelorum & defunctorum, fabulas, quæ narrantur, vere evenisse, phœnomena rariora, licet naturalia, aliquid portentis continere; 6. *ex spontanea malitia, contemptu veritatis agnita, fastu, &c.* quibus efficitur, ut Deus homines ex justo iudicio deserat, & gravioribus erroribus immergi patiatur. Rom. I. 24. 2. Theff. II. II. 12. Qui ergo superstitionem evitare, aut ab ea liberari cupit, 1. *Deum recte cognoscat*, Act. XVII. 23. præsertim ex verbo suo, quod nobis traditum est, ut, quid sit, quid fecerit, & quomodo coli velit, intelligamus; 2. *Cogitet, quam periculosum sit, cultum exercere, qui Deo displicet, eumque semper in hoc versari periculo, qui religionis suæ rationem reddere nescit*; 3. *Perpendat, multos fuisse impostores, & ultimis temporibus plures adhuc venturos esse, qui homines ad fictos cultus seducerent, & qui omne lucrum caperent ex sectatorum stupiditate & ignorantia*; 2. Pet. II. 1. 2. 3. 4. *Revelentur variæ fraudes eorum, quos sequuntur, ut præiudicium auctoritatis abjiciant, ostendatur absurditas quorundam cultuum, & meliora doceantur ex verbo Dei.*

Qui cultum internum ab externo ferant, quandoque de industria id agunt non ut Deum colant, sed tantum ut eo colere videantur. Hoc hominum genus HYPOCRITAS appellare solemus. Matth. VI. 16. Cum ergo illi tantum speciem famam pietatis coram hominibus quaerant ipsam vero pietatem non curent, 1. *hypocrita* solis actionibus, ad externum cultum pertinentibus, vacant; Matth. XXIII. 23. 26. 2. *Simulata* hac pietate gloriam aliud quoddam lucrum sibi comparare student; Matth. VI. 26. XXIII. 14. 3. *Leviter* *precipue* actiones edunt, quibus singularis pietas inesse videtur, & communia Christianorum officia negligunt; Matth. XXIII. 14. 15. 23. 24. 4. *Rigidissimi* sunt morum censores, magis tamen in levioribus & traditionibus humanis hærent, quam in gravioribus & præceptis divinis; Matth. XXIII. 16. seqq. Luc. XVIII. 12. 5. *Infirmi* fratrum suorum facile animadvertunt, & de illis inclementer judicant, sua vero delicta, licet teterrima, non vident, aut excusant; Luc. VI. 41. 42. XVIII. 11. 6. *Pessimos* fines prætextu religionis sectantur; Luc. XX. 20. 7. *Gravissima* peccata, quæ committunt, summa pietatis officia esse, audacter obtendunt; Jes. VII. 12. 8. *Verbum* & nomen Dei semper in ore habent, quod utrumque tamen

men in corde suo improbe contemnunt. Ps. L. 16. 17. Quamquam hoc vitium gloriæ divinæ derogare non videatur, cum nemo aliorum corda scrutari possit, sed homo de sensu & affectu alterius ex operibus tantum externis iudicet, abominabile tamen peccatum contra Deum est, a quo quisque sibi cavendi gravissimas causas habet. Nam

1. *Christus* omne genus malorum hypocritis minatur, repetitis vicibus exclamans: Væ vobis, o hypocritæ! Matth. XXIII. 13. seqq.
2. *Deus*, qui ipse est Deus veritatis, diligit veraces, & odit mendaces. Ps. V. 7. XV. 1. 2. LI. 8. Nulla autem veritas est in hypocrita, sed quicquid agit, fraudulenter agit, & turpiter mentitur.
3. *Hypocrita* in corde suo blasphemat Deum. Dum enim externe quidem eum colere videri vult, vere autem eum non colit, aut non credit, Deum existere, aut negat, eum interiora cordis nosse, aut putat, externis operibus Deum contentum esse, aut denique nihil curat iudicium Dei de se suisque factis. Quicquid horum sit, Deum imperfectionis arguit.
4. *Honorem*, quem Deo debet, illi rapit, & totum in se ipsum devolvit hypocrita. Ratio enim, cur se Deum colere externe simulet, non est, ut Deus glorificetur, sed ut ipse pro homine pio & sancto habeatur, ab aliis propterea æstimetur, aut

aliud quodcunque lucrum inde percipi
quasi externus cultus in commodum &
utilitatem hominis institutus esset. 5.
primis autem gravissime peccat, quod sa-
ctissimis rebus, cultu nimirum divino,
utatur ad occultandos fines malos, ad
cupiendum proximum suum, ad celan-
da peccata commissa & adhuc committen-
da. &c. 6. *Totum* Dei cultum, omne
que pietatem prodit, ac contemptui expo-
nit, si forte impietas cordis, externa pi-
etatis specie haecenus tecta, aut peccata oc-
cultata, & sub praetextu nominis divini com-
missa, aliquando innotescant, quod no-
raro accidere solet. Act. V. 1. seqq. VIII.
13. 18. seqq. 7. *Etiamsi* vero & tale quod
non esset metuendum, constat tamen, bo-
num opus non tam in externa operis, quam
interna mentis conformitate cum lege con-
sistere, (§. 41. Sch.) & Deum ideo recti-
tudinem & bonitatem cordis exigere. 1. Sam.
XVI. 7. Prov. XXI. 2. XXIII. 26. Jer.
XVII. 10. 1. Theff. II. 4. At vero haec
interna bonitate caret hypocrita, quam-
quam alios credere velit, hanc sibi omni-
no inesse. 8. *Taceo*, hypocritam fictos
cultus quaerere, si modo habeant speciem
pietatis, iniquum esse censorem proximi
sui, multosque simplices homines sua sin-
gularitate & simulatione seducere.

Denique fervori, quem postulamus, oppo-
ni-

nitur *TEPOR*, quo alias intelligi solet studium inefficax Deum colendi, seu ille affectus, quo homo in Deum & mundum simul fertur. Apoc. III. 15. 16. Hoc loco autem *TEPOR* nobis est studium remissius, Deo serviendi, atque evitari debet, *tum* propter mandatum Dei, Rom. XII. 11. *tum* propter excellentiam officiorum, quibus Deus immediate colitur, *tum* propter periculum, in quo versamur, cultum Dei ex amore & desiderio negotiorum mundanorum penitus negligendi, nisi vehementior affectus adsit, qui in Deum resque divinas tendit.

§. LXXII.

AMOR est dispositio voluntatis, ex ente Amor Dei.
quodam voluptatem capiendi. Solet autem voluptas ex cognitione intuitiva boni oriri, & quo majus est bonum, quo distinctior certiorque ejus cognitio, eo major adest ratio, in ente isto beneplacitum habendi, quæ simul infert obligationem, ens illud diligendi. (§. 35.) Cum ergo Deus tam in se, quam respectu nostrum sit summum bonum, christiani vero eum perfectissimo modo cognoscere debeant, (§. 70.) *dubium non est, quin obligati sint ad Deum super omnia diligendum.* Deut. VI. 5. Matth. XXII. 37. 1. Tim. I. 5. 1. Jo. IV. 19. Exserit se amor iste 1. In-

1. *Ingenti desiderio, de Deo rebusque
nis cogitandi & loquendi.* Nam quo magis
est voluptas, quam ex ente quodam
pimus, eo crebrius & diligentius quocumque
illius rei recordamur, eamque animo
astro volvimus, & omnes cogitationes
eo defigimus. Ps. LXIII. 7.
2. *Magno gaudio, quod sentimus, dum
um contemplamur.* Ps. XXXII. 11. XXXIII.
3. *Efficaci studio, faciendi ea, quae Deo
cent.* Nam qui alterum diligit, nihil magis
gis optat, quam ut & ipse ab eo diligatur
illique placeat, & summo studio sibi caveat
ne eum forte offendat. Ferre enim non
potest, ut in eo aliquod tedium, tristitia
aut displicentia existat. Jo. XIV. 23. 1. Jo.
II. 5. V. 3.
4. *Dispositione animi, propter Deum quae
etiam durissima patiendi.* Nam qui calamitates
agre ferret, aut prorsus declinare
vellet, etiamsi sciret, eas sibi ex voluntate
Dei & in honorem ejus perferendas esse,
in se ipso majus haberet beneplacitum,
quam in Deo, & hinc eum non diligeret
super omnia. Act. V. 41. XX. 24. Rom.
VIII. 35. sqq.
5. *Tanta acquiescentia in Deo, ut eo solo
contenti simus, etiamsi rebus omnibus aliis no-
bis cavendum esset.* Nam qui Deum super
omnia diligit, eum etiam pro summo &
sufficientissimo bono habet. Hoc autem
qui

qui possidet, eoque fruitur, parum curat, si forte reliqua bona ipsi rapiantur. Unde hic amor perpetuam voluptatem ex Deo haustam operatur, quæ nulla jactura, nullo detrimento aut damno turbari potest. Ps. LXXIII. 25. 26.

6. *Summo gaudio, quod ex glorificatione nominis divini hauritur, & studio, eam quovis modo promovendi.* Quid enim illi, qui Deum super omnia diligit, jucundius, quid gratius & acceptius esse potest, quam gloria, laus, & honor objecti tantopere a se amati! Phil. I. 3. 4. 5. Col. I. 3. 4. 5.

7. *Tristitia & dolore, si quid aut a nobis, aut ab aliis peractum fuerit, quod in obscuratorem gloriae divinae tendat, Deoque displiceat.* Voluptas enim, quam in aliquo objecto quarimus, & ex eo haurire cupimus, vehementer turbatur, si quid illi evenerit, quod improbat & averfatur. Exod. XXXII. 19. Jes. I. 4. Thren. V. 16. Dan. IX. 17. 18.

8. *Desiderio unionis cum Deo, h. e. singularis ejus praesentiae, & status, in quo Deum continuo participamus.* Ps. XXV. 1. XLII. 2. 3.

Amor iste a nuda *amoris praesumptione* distingui debet, quam quis habere potest, cum sola Dei beneficia intuetur, & cogitat, eum amore nostro dignum omnino esse. Tunc enim facile sibi persuadet, se Deum

Deum amare, imprimis, quamdiu ea
ex voto ipsi succedunt. At vero haec
omnia fieri possunt, licet non Deum,
beneficia ejus diligat. Verus Dei
num adsit, ex criteriis in ipso
exhibitis dignosci debet. Et praec
monendus est homo, qui vanam
Dei persuasionem habet, ut se ipsum
ploret, num tranquillam habeat consc
tiam, & Deo confidat, cum ejus infir
sanctitatem & justitiam, sua vero pecc
æterna morte digna, contemplatur; n
in divinis legibus, quæ summum rigor
exigunt, & carni placere nequeunt,
bent beneplacitum; num mediis in caler
tatibus Deo & forte sua contentus sit;
Scilicet hominis, qui Deum diligit, tot
mentem sic dispositam esse oportet, ut
Deo summam suam voluptatem, gaudium
& acquiescentiam inveniat, quæ quida
dispositio eum quavis occasione data
edendos actus istos impellit. Unde &
mor non tam actus, quam dispositio & h
bitus est. Pro diversitate tamen actuum
& effectuum, quibus se exserit amor Dei
in varias species dispesci solet. Datur
namque AMOR DEI COMPLACENTIAE,
quo designari videtur ipsa voluptas, quam
contemplatio Dei in homine parit; Datur
& AMOR CONCVPISCENTIAE, qui est ap
petitus vehementior Deo fruendi. Fru
mus

mur autem Deo, dum eo utimur in no-
stram voluptatem & felicitatem. Qui er-
go Deum diligit amore concupiscentiæ,
vehementer desiderat, non tantum ut ipse
a Deo diligatur, sed etiam ut tota sua vi-
ta Deo placeat, & hinc studium, mandata
ejus servandi, adhibet. Hinc oritur AMOR
AMICITIÆ & OBEDIENTIÆ, qui a non-
nullis ad amorem complacentiæ, rectius
vero ad amorem concupiscentiæ refertur.

§. LXXIII.

Ad Deum ita diligendum, quemadmo-
dum oportet, moveri possumus,

Motiva De-
um dili-
gendi.

1. *Perfectissima Dei natura*, quæ animo
non potest non voluptatem creare, nisi
mere sensualia & carnalia concupiscat;
Ps. VIII. 2. Apoc. IV. 11. VII. 12.

2. *Infinito Dei amore*, 1. Jo. IV. 19. qui non
tantum per conservationem, providenti-
am, ac gubernationem rerum omnium
tam generalem quam specialem quotidie
manifestatur, Ps. XVIII. 2. 3. sed imprimis
per opus redemptionis declaratus est. Rom.
V. 8. Hic amor eo magis amorem reci-
procum generare debet, cum sit omnium
maximus, vere infinitus & incomprehen-
sibilis, nullo nostro merito aut lucro ex-
citatus, quod ex nobis in eum redundare
potuisset, nullis nostris demeritis, nullis
diffi-

difficultatibus, nulla mediorem accer-
te impeditus.

3. Sic & ipsis Dei beneficiis, naturalibus
spiritualibus, hic amor erga Deum excitari
est. Deut. XXXII. 6. seqq. Ps. CIII. 2. Luc.
VII. 47. 1. Joh. IV. 19. coll. 10. enim ipsis beneficiis delectatur, eum
beneficiorum collatore beneplacitum
bere oportet.

4. Ad eundem amorem nos movere potest
debet propositum & serua Dei voluntas, eter-
felicitate nos donandi. Rom. VIII. 17. 18. H-
jus enim permagnæ rei cogitatio sic
gaudium & desiderium in nobis gignit,
& omnem amorem in tantæ felicitatis
ctorem convertit.

5. Nec parum adjuvat & auget hunc amorem
certitudo, Deo cuncta dirigente nihil mali
bis evenire posse. sed & ea, quæ noxia esse
dentur, valde salutaria esse. Rom. VIII. 28.

6. Accedit certissima liberatio ab omnibus
malis, si quæ nobis, permittente Deo, ab aliis
inferuntur. Ps. CXXVI. 2. 5. 6. 2. Cor. I. 9.
10. 2. Tim. IV. 18.

7. Quin & ipsarum legum divinarum boni-
tas, prestantia, & sanctitas gravissimum moti-
vum est, Deum diligendi. Hæc legum divi-
narum prærogativa toto Ps. CXIX. & alibi
celebratur. Omnes enim eo tendunt, ut
propria cujusvis felicitas promoveatur. Et
quamquam Deus suam quoque gloriam
harum

harum legum observantia manifestari velit, iis tamen cuncta sic disposuit, ut, si homo ad earum normam nomen Dei glorificet, suam ipsius felicitatem simul promoveat. Cum igitur summo jure gaudeat, legibus nos obligandi, quibuscunque voluerit, pro sua tamen benevola propensione in homines eas tantum tulerit, quibus propria nostra felicitas continetur, hæc ipsa legum divinarum qualitas hominem ad diligendum Deum impellit.

8. *Denique Deus unicus fons, unicum principium est, unde homines veram felicitatem haurire possint.* Si quæ enim dantur bona mundana, quibus homo se perfici posse credat, hæc tamen a Deo creata sunt, & ejus gratia & potentia conservantur. Sed bona hujus Seculi, licet & ipsa hominum commodis ex divina intentione inservire debeant, multo tamen imperfectiora sunt, quam ut spiritum nostrum vere felicem reddere possent. Hinc solus Deus ens illud est, cujus cognitione, possessione, & fruitione veram & perennem felicitatem consequi possumus. 1. Jo. III. 2. Et quantum hoc est motivum, Deum super omnia, res vero omnes reliquas tantum propter Deum diligendi!

Cum quis Deum unice propter perfectissimam suam naturam diligit, ejus AMOR dicitur

PVRVS

IMPURVS; cum vero & propter beneficia
 accepta vel adhuc accipienda cum di-
 IMPURVS appellari solet. De cuius
 usque possibilitate & moralitate cum
 ta disputata sint, rem totam nonnullis
 spicuis assertionibus comprehendam.
 1. *Potest & debet Deus diligi propter
 perfectissimam suam naturam.* Nam
 hac summis maximisque perfectionibus
 continetur, quarum consideratio volun-
 tem in spiritu gratia Dei illuminato &
 etificato creare potest. Et quoniam De-
 a nobis diligi debet, quantum fieri potest
 (§. 72.) sine dubio & hoc respectu a
 his diligendus est. Conf. §. 73. num. 1.
 2. *Sed nec debet nec potest propter beneficia
 solam diligi.* Qui enim hoc solo respectu
 Deum diligeret, suis conceptibus infinitam
 & absolutam Dei perfectionem &
 amore Dei, quo nos complectitur, ab eis
 tributis illis, quæ felicitatis nostræ prin-
 cipium sunt, & a divinis promissionibus
 separaret, atque ex illa sola Deum diligen-
 di motiva peteret. Id vero qui ageret
 nec Deum, qualis & quantus est, nec ex
 omnibus illis causis diligeret, ex quibus
 diligi potest & vult. (§. 73. num. 2-6.8.)
 Vanæ quoque tunc forent adhortationes
 scripturæ ad amorem Dei, quæ ipsius erga
 nos amore & beneficiis in nos collatis mi-
 teremur, Ps. V. 12. 13. 1. Jo. IV. 19. Imo
 & gra-

& gratitudo, magnum illud officium, quod scriptura ubique urget, tunc prorsus caderet. Accedit, impossibile esse, ut quis Deum diligat, non habita felicitatis suæ ratione, cujus fons & principium solus Deus est. Sic enim condita est anima nostra, ut propriam suam felicitatem non possit non appetere & desiderare, atque ex iis omnibus voluptatem capere, quæ illam audent ac promovent. Si quis vero Deum unice ex hac causa diligeret, quia in se est ens perfectissimum, minime vero propterea, quia ipse a Deo diligitur, immensa beneficia ab eo accepit, & adhuc majora bona expectat, suam felicitatem non curaret, & perinde illi foret, sive a Deo conservaretur, sive perderetur. Ejusmodi amor tunc quoque locum haberet, etiamsi cogitaret homo, Deum sibi esse ens terribile, immisericos, odio plenum, sibi que non nisi omne malorum genus ab eo metuendum esse. Quæ omnia impossibilia, contra Dei voluntatem, & hominis naturam esse, nemo non videt.

3. *Ergo amor ille purus merito rejicitur, & impurus commendatur.* Minus tamen congrue hic amor dicitur purus, si per eum intelligamus amorem, qui impuritate morali seu vitio laboraret. Non enim est vitium, Deum propter suum erga nos amorem, propter beneficia exhibi-

Schub. Theol. Moral.

M

ra,

ta, propter ingentia in nos merita, propter salutem nobis promissam diligere. Etius ergo amor *debitus* aut *promeritus* crederetur, quam *impurus*. Idque eo magis, cum attributa Dei absoluta propter commoda relativa respectu nostrum non finita, sed mere absoluta, sed simul relativa.

4. *Facile tamen in amorem illegitimum, aut potius meram amoris speciem degenerare posset, si Deus propter sola beneficia diligeretur.* Nam qui Deum hac sola causa diligit, non tam Deum ipsum, quam ejus beneficia amaret, id est, non Deum non Dei, sed sui ipsius causa diligeret, quod certe est se magis quam Deum diligere. Neque ille ex omnibus, quæ ad Deum pertinent, sed ex solis beneficiis seu studio benefaciendi voluptatem caperet. Atque ista omnia naturam amoris Dei tollerent.

5. *Multo magis amor iste reprehendus est, si solis beneficiis temporalibus notatur.* Quemadmodum enim, qui hoc amore affectus est, bona terrena præferat spiritualibus & æternis, ita & dispositionem caret, in Deo acquiescendi, & summum suum beneplacitum in eo habendi. Et vero deficiente quomodo adesse potest amor Dei? Patebit hoc, si forte irruant calamitates, & bonis hujus seculi priverentur homo, aut studium veræ pietatis exigatur.

Hujus

Hujus generis amor, aut potius vana amoris præsumptio erat in Judæis, qui Christum propter panes acceptos quærebant, doctrinam vero ejus recipere volebant. Jo. VI. 26. seqq.

6. Itaque verus Dei amor cogitatione divini amoris, bonitatis, misericordie, beneficiorum & promissionum excitatur quidem, perfectissima vero ejus natura conservatur & perficitur, & in Deum utroque respectu nunquam separato tendit. Qui amor si adfuerit, quælibet alia officia erga Deum generat, ut ex sequentibus patebit. Quam ob causam Salvator noster etiam testatur, summam totius legis esse amorem Dei. Matth. XXII. 37.

§. LXXIV.

Amor erga benefactorem, ut talem, Gratitude dicitur GRATITUDO. Quodsi ergo Deus beneficiis nos auxit, atque nos propter illa Deum amare obligamur, gratum quoque animum illi debemus. Et quo majora & excellentiora ista sunt beneficia, eo gravior est Deum diligendi obligatio. Jam vero Deus toti humano generi infinita beneficia tam in regno naturæ, quam gratiæ exhibuit. Inprimis autem Christianis imputatum est meritum Christi, remissa sunt peccata, ipsique constituti sunt Filii
M 2 Dei

Dei & hæredes æternæ vitæ, quod beneficiorum genus in alios non cadit. (§. 72.) Cum itaque & propter beneficia Deus diligendus sit, (§. 73.) *dubium non est, quod Christiani præ reliquis hominibus ad gratitudinem erga Deum obligentur.* Ps. L. 14. XCIX. C. 4. CV. 1. seqq. CVI. 1. 2. CVII. 1. Deut. XXXII. 6. Jes. I. 3. Jer. XXXIII. 11. L. XVII. 16. 1. Cor. XV. 57. Col. III. 1. 1. Theff. II. 13. 2. Theff. I. 3. Eph. V. 2. Ut autem hoc officium rite præstet Deo,

1. *Illi gratias agamus pro omnibus beneficiis,* Eph. V. 20. tam naturalibus quam spiritualibus, quibus & comparata & applicata nobis est æterna salus, cognitis & incognitis, quin & pro iis, quæ in alios Deo contulit. 1. Theff. II. 13. 2. Theff. I. 3.

2. *Ex toto corde illi gratias solvamus,* quod fit, dum,

a) quicquid boni in nobis est, Dei donum esse agnoscimus; Gen. XXXII. 10. 2. Sam. VII. 18. seqq. 1. Cor. IV. 7. XV. 10. 2. Cor. III. 15.

b) nostram indignitatem coram illo profiteremur; Gen. XXXII. 10. Job. VII. 17. Ps. VIII. 5. CXLIV. 3. Matth. VIII. 8. 1. Cor. XV. 9. 10.

c) de beneficiis istis gaudemus, iis contenti sumus, & Deum ex animo propter-

ea diligimus; Ps. XVIII. 2. Luc. I. 46. seqq.
2. Cor. XII. 9.

d) iis utimur in bonum finem, ab ipso
Deo intentum; 1. Cor. XV. 10.

e) ea corde & ore prædicamus, & si
possibile foret, ad ea aliquid referre desi-
deramus; Ps. CXVI. 12. seqq. CXLV. 5.
seqq.

f) et in mediis calamitatibus benefi-
ciorum divinorum recordamur, easque
propterea patienter toleramus. Job. I. 21.
II. 10.

3. *Et hunc gratum animum Deo declavemus
per Dominum nostrum Jesum Christum, Rom.*
VII. 25. Col. III. 17. h. e. agnoscamus, &
firmiter credamus, omnia bona nobis
propter Christum evenire, qui gratiam
Dei suo merito nobis comparaverit.

4. *Denique hoc peragamus semper, Eph. V.*
26. h. e. ita simus dispositi, ut studium
& habitus Deo gratias agendi semper in
nobis conservetur, & quavis data occasio-
ne per actus animæ & corporis erumpat.

Excitari potest hæc gratitudo erga Deum 1. *Si*
cogitemus, quicquid fidelibus evenit, a
singulari Dei providentia dependere, & in
illorum commodum ac utilitatem tendere,
Rom. VIII. 28. ne ipsis quidem calamita-
tibus exceptis, quæ sunt paternæ castiga-
tiones; Ebr. XII. 5. seqq. 2. *Si perpen-*
damus,

damus, quicquid boni in nobis & vita
 fra esse ipsi intelligimus, donum Dei
 cujus etiam beneficio tot miseria a nobis
 removerentur, quibus alios premi
 mus: Atque hunc in finem præstat,
 gulas vitæ nostræ periodos sapius discer
 re, nostram conditionem cum aliorum
 longe infelicioꝝ statu comparare, bona
 & mala, quæ nobis acciderunt, ponderare;
 &c. 3. *Si beneficia* in regno gratiæ
 exhibita, quibus æterna salus nobis con
 parata est, diligenter & serio meditari
 attendendo tum ad magnitudinem ipsorum
 tummet beneficiorum, tum ad immensitate
 tem amoris divini, unde suam habent co
 ginem, tum ad gravitatem & acerbitate
 medii, quod adhiberi debebat; Rom. VIII.
 VIII. 32. 4. *Si ea consideremus* bene
 ficia, quibus meritum Christi nobis applica
 tum est, quibusque facta applicatione
 fruimur, regenerationem nimirum, justifi
 cationem, remissionem peccatorum, con
 optationem in filios Dei & hæredes salu
 tis, unionem cum Deo, inhabitationem
 Sp. S. &c. Tit. III. 5. Rom. VIII. 16. 17.
 I. Jo. III. 1. 5. *Si indignitatis* nostræ
 rationem habeamus, quæ tum ex naturali
 nostra corruptione, tum ex affectata ma
 litiâ patet, qua bona spiritualia nobis be
 nignissime oblata aliquamdiu sprevimus, &
 gratiæ Sp. S. restitimus; Rom. II. 4. IX. 22.

6. De

6. Denique si turpitudinem ingrati animi ante oculos habeamus, quo & Deus graviter offenditur, & beneficia accepta perduntur, & ira Dei ad vindictam excitatur. Deut. XXXII. 6. Jer. I. 3. seqq. Jer. II. 5. seqq. Ezech. XVI. 6. seqq. 2. Tim. III. 2. Quo crebrius & efficacius istæ meditationes in animo renovantur, eo magis homo ad gratitudinem erga Deum disponitur.

§. LXXV.

ABNEGATIO SUI IPSIVS est serium & Abnegatio
efficax propositum, ea, quæ nobis grata sui ipsius.
& accepta sunt, propter Deum negligendi. Negligimus autem ea propter Deum, cum his rebus omnibus carere malimus, quam aliquid peragere, quod est contra Dei voluntatem. Qui ergo se ipsum non abnegat, ille Deum offendere mavult, quam iis rebus privari, quæ ipsi alias sunt grata & accepta. At vero id fieri nequit, nisi homo ex se ipso majorem capiat voluptatem, quam ex Deo, & hinc se ipsum magis diligit. Cum itaque Deus super omnia a nobis diligendus sit, (§. 72.) sequitur, *hominem, & imprimis Christianum, se ipsum abnegare debere.* Matth. XVI. 24. Marc. VIII. 34. Luc. IX. 23. Hæc autem abnegatio supponit, impossibile esse, ut simul & Deo officium præstetur, & bonum

aliquod retineatur. Quod quamvis de bonis terrenis quandoque verum fit, tamen respectu æternæ salutis nunquam accidere potest. Nam si homini propter cultum Dei æterna felicitate aliquando carenda esset, aut ipse Deus homines propter hæc pietatem ab ea excluderet, aut in hominum potestate foret, alios homines propter studium Deo serviendi in æternum perdere. Deum homines, qui eum colunt, propter hoc ipsum reprobare & damnare, qui cogitaret, eum sine dubio magna contumelia afficeret. Unum vero hominem alterum æterna vita privare posse & in se absurdum est, & scripturæ contrarium. Matth. X. 28. Ergo

1. *Abnegatio sui ipsius nunquam involvitur, ut quis æternæ suæ salutis nuntium mittat, & propter Deum aut in ejus gloriam damnari velit.*

2. *Quicquid boni cogitari aut hominibus evenire potest, si cum æterna felicitate comparetur, certe est bonum minus, & si haberi haud posset absque dispendio salutis, foret bonum apparens. Matth. XVI. 26. Atque hujus generis esse puto, quæ propter Deum quandoque negligi debent. Nullum enim datur pietatis officium, quod, si adimpleretur, hominem æterna vita privaret. Quin potius cum æterna salus cum cultu Dei semper connexa sit, bonum*

bonum illud, quod propter Deum abjiciendum est, ita comparatum esse oportet, ut nec salva salute retineri posset. Ergo qui se ipsum abnegat, tantum bonum minus aut apparens negligit, ut majus & verum bonum conservetur. Matth. XIX. 29. Rom. VIII. 18.

3. Ad hæc bona non tantum pertinent voluptates sensuales, quibus nobis sæpe cavendum est, ut legem Dei servare possimus, Rom. VI. 12. 13. sed etiam alia bona terrena, qualia sunt conjuges, liberi, amici, opes, honor, dignitas, quin & ipsa vita. Matth. V. 29. 30. X. 37. 38. XVI. 24. 25. XIX. 21. 29. Luc. XIV. 26. 27. His enim bonis non semper frui possumus, nisi in aliquam Dei offensionem consentiamus, & quod illi præstari debet, officium deseramus. Quod si acciderit, Christianus, qui Deum super omnia diligit, ita dispositus esse debet, ut his rebus omnibus carere malit, quam malum aliquod in Deum committere. Act. XXI. 13. Ebr. X. 34.

4. Quia vero jactura bonorum hujus vitæ, si sint apparentia, si vera, licet comparative minora, malum est, atque omne malum dolorem parit, qui eo vehementior est, quo majus est malum, quod sentimus, abnegatio sui ipsius non est sine intensissimo mentis dolore, unde & cum CRUCIFIXIONE comparari solet. Rom. VI. 6. Gal. II. 19. V. 24. VI. 14.

M 5

5. Cau.

5. Cautè tamen hac in re procedendum est. Non raro enim accidit, ut se ipsum affligat, seque suosque, & res negligat, ex opinione cultus divini, hoc opus, quod peragit, nullus sit cultus. Hoc institutum Deo placere nequit. Neque & ipse nos diligit, & vult, ut ipsi nos diligamus, nostræque felicitatis rationem habeamus. Quod qui negligit, cum nullum obstat officium Deo præstandum, sine beneficio male agit. *Vera igitur abnegatio ipsius supponit, vere adesse officium erga Deum, quod sine jactura bonorum terrenorum adimpleri non possit.* Mich. VI. 6. 7. 8.

Desiderium, æternam damnationem propter Christum subeundi, impossibile est, & Deo æque indigna, ac votum, ut omnes homines perirent propter Christum, prævia incredulitate finali, vel sine illa. Unde ad abnegationem sui ipsius refertur. Nec obstat votum Pauli Rom. II. 3. qui optasse videtur, ut in æternum reiectus esset a Christo, si hoc pretio animas fratrum suorum redimere posset. Nam *ἀνάθεμα* hoc loco significat *rem exitio & morti*, non æternæ, sed temporali, dolorosæ tamen & execrabili, *destinatam*. Et voc. *ἀπὸ* non principium aut alterum unionis extremum, sed *causam efficientem* denotat. Quare Apostolus se non repugna-

pugnaturum esse, sed potius serio optare, testatur, ut a Christo durissimo & abominabili mortis generi destinaretur, si hoc medio sanari & conservari posset gens judaica. Votum itaque emittit, quale apio homine fortassis concipi posse, alibi dixerat. Rom. V. 7. Ut vero hæc abnegatio facilius procedat, 1. *cogitandum est*, hominem, qui eam exercet, tantum bonum majus minori, verum apparenti præferre; sola enim transitoria hujus vitæ bona negligi, ne quid fiat, quo æternæ animæ salus impediri posset; 2. *perpendendum*, nihil profuturum homini, sed potius irreparabile damnum illaturum esse, si inconstantia illa bona brevi tempore retineret, anima vero in æternum periret; Matth. XVI. 26. 3. *Stolidum esse*, bona, cum offensione Dei, retinere velle, quæ sunt in manu Dei, & forte eo ipso tempore, quo jactura æternæ felicitatis conservare volumus, ex justo Dei judicio nobis adimuntur; Matth. X. 28. XVI. 25. 4. *Turpe etiam esse*, bonorum terrenorum jacturam Dei causa facere nolle, qui tamen ex amore prorsus immerito unigenitum suum filium pro nobis in mortem tradidit, & cuius sunt bona ista, quæ in honorem ejus reddere debemus; Jo. III. 16. Rom. V. 7. 8. 9. 5. *Gloriosum esse*, aliquid Dei causa pati; Act. V. 41. 6. *Dinique & magnam*

gnam utilitatem afferre, cum quibus
 propter Deum patimur, infinitum in
 dum compensari debeat. Matth. XIX.
 29. Rom. VIII. 17. 18.

§. LXXVI.

Timor Dei.

TIMOR DEI est voluntas, aliquid agendi, quod Deo displicere novimus. Re hujus voluntatis est aut cogitatio, quod Deus hanc vel illam actionem averteat aut consideratio pœnarum, quæ inde tuendæ sunt. Priori casu FILIALIS, posteriori SERVILIS timor appellatur. Cum ergo Deus a nobis super omnia diligens sit, (§. 72.) atque hic amor sese extremum efficaci studio, faciendi ea, quæ Deo placent, (§. cit. num. 3.) tum tristitia & dolore, si quid a nobis peractum fuerit, quod Deo displicet, (§. cit. num. 7.) inquitur, *hominem, & imprimis Christianum ad timorem Dei obligari.* Eccl. XII. 13. Mat. I. 6. Jer. II. 19. 1. Pet. II. 17. Apoc. XII. 7. Sed

1. *Hunc timorem oportet esse filialem.* Qui enim Deum ex toto corde diligit, ille solus consideratione, quod aliqua res Deo displiceat, movetur, ut eam nolit & averteatur. (§. 72. num. 3. 7.) Hæc autem voluntas est timor Dei filialis. Ergo cum Deus super omnia diligere debeat, (§. 72.) & hic

& hic amor a nullo officio separari possit, timor noster esto filialis. Quando igitur scriptura timorem Dei urget, & nihilo minus testatur, spiritum timoris non esse in fidelibus, Rom. VIII. 15. 2. Tim. I. 7. sine dubio timorem servilem a filiali distinguit.

2. Qui aliquid ex hac causa averfatur, quia Deo displicet, ille hanc displicentiam Dei pro malo habeat, necesse est. Malum autem a nemine reputari potest, nisi qui amorem Dei erga se ut summum suum bonum desiderat. Nam cui perinde est, five a Deo diligatur, five non diligatur, ille hac consideratione, quod Deus aliquod actionum genus oderit, non movebitur ad illud averfandum & fugiendum. *Ergo timor filialis in eo tantum esse potest, qui a Deo amari, & cum eo uniri cupit.*

3. Minime tamen timor servilis in totum improbandus est. Cum enim poenae in se sint ratio sufficiens, actionem nolendi, quam poena sequitur, atque Deus hunc quoque in finem poenas comminatus sit, ut homines a malo sibi caverent, Gen. II. 17. Exod. XX. 5. Jer. II. 19. homo autem omnibus motivis uti possit & debeat, quibus concupiscentiae pravae coerceri possint, justum omnino est, ex hac quoque causa malum averfari, quia punitura Deo. Eccl. XII. 13. 14. Jer. XXVI. 18. 19.

4. Qui

4. Qui Deum timet, ea non vult, quae ipsi displicent. Quid autem Deo placeat vel displiceat, satis declaratum est divinis legibus. Scilicet si omittatur, quod praecipitur, & committatur, quod prohibetur, semper aliquid peragitur, quod Deo ingratum est. Hujus generis actiones continentur peccata. (§. 43.) Ergo timor involvit studium efficax, ab omni peccato cavendi, & quidem ex hac ratione, quia displicet. Prov. XIV. 2. 16. VIII. 13. Quod quidem studium majus esse debet, quam ut peccati dulcedine, aut commodis hujus vitae cum peccato connexis vincatur. Gen. XXXIX. 9.

Timor servilis si solus sit, solo poenarum metu homo ad averfandum peccatum movetur. Talis autem timor Christianum non decet. Nam & nunquam efficit, ut a peccato beneplacitum habere desinat, & est sine amore Dei, & animum hominis odio adversus Deum implet, & affectum filialem erga Deum ut benignissimum patrem expellit. Atque ex his causis Apostolus dixisse videtur, *justo legem positam non esse*. 1. Tim. I. 9. Scilicet de comminationibus legis loquitur, quibus non justus, sed impii terreri deberent, ut pruritus peccandi aliquo modo coerceretur. Sed si ad filialem accedat, non video, cur impro-

improbari debeat. Potest utique & debet homo fidelis consideratione pœnarum uti, ut ea ad non peccandum eo fortius impellatur. Nam & homo manet, ideoque rationibus ad naturam mentis humanæ compositis movendus est; & caro insurgit contra spiritum, cujus vehementia nulla re magis compefcitur, quam pœnarum repræsentatione; & Deus populo suo tam bona quam mala proposuit, ut utriusque consideratione ad legem servandam obligari se pateretur. Videtur autem timor servilis non amplius esse servilis, si ad eum accedat filialis. Servi enim, a quibus petita est denominatio, non curant amorem dominorum. Solo pœnarum metu in officio continentur. Quod si tamen accedat filialis, hic semper potior esse debet servili. Nam amor Dei est omnium officiorum mater, & qui hoc principio non movetur, reliquis officiis non recte fungi potest. MOTIVA, quibus animus ad pietatem dispositus excitari potest ad timorem Dei, sunt 1. *Dignitas personæ*, quam timere jubemur; Jer. X. 6. 7. Apoc. XV. 4. 2. *Sanctitas legis divinæ*, quam servare tenentur, qui Deum timere volunt; Ps. XIX. 8. 3. *Magna felicitas eorum, qui Deum timent.* Ps. XXXIV. 8. 10. 12. seqq. Nam amore & protectione Dei fruuntur, quod bonum qui possi-

possidet, nullo felicitatis genere ce-
 potest, Ps. XXIII. 1. seqq. 4. *Grati-*
do, quam Deo pro tot beneficiis debet
 & quam non nisi timore Dei declari
 possumus. 5. *Prudentia*, quam in tota
 sua exercet, qui Deum timet, Ps. CXL.
 Prov. IX. 10. Nam ille legem Dei se-
 per ante oculos habet, eamque servat,
 iam si nulla hujus vitæ commoda speret
 lucretur. Lex autem Dei ita comparata
 est, ut, qui eam sectatur, optimum se-
 per eligat, & ad fines consequendos ap-
 pto finis mediis utatur. Quod qui facit, in
 dubio prudenter agit. Hinc & prudens
 esse prædicatur, qui legem Dei servat.
 Prov. XXVIII. 7. Homo enim non se-
 per novit media, quibus sine suo periculo
 possit. Non semper intelligit, quid utile
 & salutare sit. Suam igitur opinionem
 si sequeretur, a recta via quam longissimè
 aberraret. Sed nunquam errabit, si ad
 legem divinam actiones suas componat,
 licet hoc ipsi non raro nimis periculosum
 videatur. 6. *Damnum*, quod ex negle-
 cto timore Dei oritur. Tunc enim homo
 non tantum amorem Dei perdit, & unio-
 ne cum eo excidit, sed etiam suo tempore
 gravissimis pœnis certissime affligetur.
 Jer. II. 19.

§. LXXVII.

§. LXXVII.

Hic Dei timor simul involvit obedientiam erga eum. Est enim OBEDIENTIA Deo præstudium, faciendi & omittendi ea, quæ aliter fieri & omitti vult, & quidem ex hac causa, quia hæc est voluntas alterius. Jam qui Deum timet, averſatur ea, quæ Deo displicere novit, & si timore filiali eum timet, sola voluntatis divinæ consideratione movetur, ut faciat, quod Deus vult, & non faciat, quod non vult. (§. 76.) Cum igitur Deus a nobis timeri debeat, (§. cit.) & præterea sola Dei voluntas Christianorum sit fortissima obligatio, (§. 36.) sequitur, omnem obedientiam Deo præstandam esse. Hinc & obedientia tantopere commendatur in scriptura, 1. Sam. XV. 22. 23. & ab hominibus severe exigitur. Exod. XV. 26. XIX. 5. Deut. XXX. 2. 8. 10. Eccl. XII. 12. 13. Jes. I. 19. 20. Jer. VII. 23. Ut autem ea Deo præstetur, quemadmodum oportet,

Obedientia Deo præstanda.

1. Christiani diligenter explorent leges divinas, & quicquid legum habet rationem, veluti adhortationes, promissiones, comminationes, exempla Christi & sanctorum, atque hæc omnia probe perspecta habeant. Rom. XII. 2. Eph. V. 17. Qui enim legem Dei ignorat, aut non recte tenet, quomodo eam servare poterit?

Schub. Theol. Moral.

N

2.0.

2. *Omnem operam det, qui Deo obedientiam præstare vult, ut in divinis legibus habet beneplacitum.* Ps. I. 2. CXIX. 70. 72. Cui enim lex Dei non placet, is forte exteriorum quidem legis opera peraget, animum vero legi conformem non habebit, qui tantam moralitatem formalem & hinc potioris actionis bonitatem constituit, (§. 41.) quo deficiente omne studium legem servandi mera est hypocrisis. (§. 71.) Potius autem hoc beneplacitum in homine christiano facile conservari & augeri, si cogitet, leges istas a benignissimo & sapientissimo legislatore, imo vero potius a Patre ex paterno affectu latas esse, & hinc non veram nostram felicitatem tendere, sed eternam legum bonitatem, sanctitatem & præstantiam contempletur, & si ad se ipsum attendat, quanta animi acquiescentia, conscientie tranquillitate, veraque felicitate fruitus sit, quamdiu legem Dei servaverit. Matth. XI. 29. 30.

3. *Ad se ipsum probe attendat, occasionum agendi, circumstantiarum, & naturæ actionis rationem habeat, eamque ad normam legis divine diligenter examinet, antequam aliquid agere decernat.* Hæc est illa ἀκριβεια, quam Paulus Eph. V. 15. commendat & qua neglecta homo ex ignorantia vel præcipitantia multum peccaret.

4. *Præstat etiam, propositum suum, Deo servare.*

viendi, saepe renovare, Ps. XVII. 3. XXXIX.
2. quod fieri potest crebra recordatione
rationum, quibus mandata Dei servare
obligamur.

5. Oportet autem hanc obedientiam exten-
sive, protensive, & intensive perfectam esse.
EXTENSIVE lex Dei servatur, cum omni-
bus præceptis delectamur, omniaque ser-
vare studemus. Hujus rei necessitas pa-
tet tum ex mandato divino, Jac. II. 10. 11.
tum ex hac ratione, quia, qui unam legem
transgreditur, non facit ea, quæ Deus fie-
ri vult, nec voluntatem Dei tanquam
actionum suarum normam sequitur, &
hinc Deo est inobediens. Accedit divina
comminatio, maledictum esse, qui non
omnia verba legis servaverit. Deut. XXVII.
26. Gal. III. 10. PROTENSIVE perfecta est
nostra obedientia, cum per universam vi-
tam continuatur. Quod qui non agit, de-
nuo peccatis immergitur, remissionem,
quam habebat, perdit, & ex statu gratiæ
excidit. Ezech. XVIII. 24. Imo longe pe-
riculosius est, a studio pietatis desciscere,
quam illud nunquam exercuisse. 2. Pet. II.
20. 21. Denique INTENSIVE Deo obedi-
tur, cum id tanto ardore, beneplacito, &
zelo fit, quantum lex exigit. Ad hanc
partem obedientiæ Deo præstandam vel
hæc unica ratio nos obligat, quod eum ex

toto corde & super omnia diligere debemus. (§. 72.)

6. *Ex hac ipsa causa necesse est, ut Deo magis obediamus, quam hominibus.* Act. IV. V. 29. Fieri namque potest, ut hominibus quibus alias obedientia debetur, quod Deus prohibet, quam præcipiant, quod Deus prohibet. In hac officiorum collisione illud præcedendum est, cujus adimplendi majora fortiora motiva adsunt. (§. 39.) Atque sine dubio graviora adsunt motiva, Deo obediendi, quam hominibus. Nam Deus est supremus omnium legislator, & ab ipso solo leges hominibus latæ suum habent valorem & stabilitatem; (§. 36. num. 1.) ille magis diligendus & timendus est, quam omnes reliquæ creaturæ; (§. 72. num. 1.) illi ab omnibus aliquando reddenda est ratio; Eccl. XII. 13. Matth. XVI. 27. præceptum humanum, cum divino repugnat, nullam habet obligationem. (§. 39. num. 4.) Ergo obedientia erga Deum merito præferenda est obedientiæ hominibus præstandæ. Matth. X. 28.

7. *Denique hæc obedientia sancte præstetur, etiamsi nullum lucrum, sed potius magna damna & pericula in nos redundare putemus.* Equidem nihil mali vere metuendum est, cum Deo fideliter obedimus. Fieri tamen potest, ut id metuendum esse appareat. Quod si acciderit, eo magis alle-

borari

borandum est, ut voluntati divinæ satisfaciamus. Tunc enim solo præstantissimo motivo, h. e. solius voluntatis divinæ consideratione & solo ejus amore ad obediendum movemur, quod non impossibile esse, exemplum Abrahami nos docet. Gen. XXII. 2. seqq.

Perfecta illa obedientia, quam urgemus, licet in hac vita possibilis non sit, necessaria tamen est ex lege divina, & homo hanc perfectionem consequi tenetur, quantum per gratiam Dei fieri potest. Ad hoc studium promovendum non parum facit 1. *cognitio*, hominis christiani esse, universum Dei verbum non tantum scire, sed etiam ut normam vitæ & actionum suarum recipere; Rom. II. 13. Jac. I. 22. 2. *Sensus* propriæ impotentia & defectus virium, quo non tantum temeraria perfectionis præsumptio pellitur, sed & homo coram Deo humiliatur; 3. *certitudo*, Deum vires nobis conferre velle, legem servandi, quantum humana imbecillitas patitur; 4. *Seria* & fiducia plena invocatio Dei, ut nobis spiritum timoris & obedientia largiri velit. *MOTIVA*, Deo obediendi, eadem fere sunt, quæ animum ad timorem Dei disponunt & excitant. (§. 76. Sch.)

§. LXXVIII.

Fiducia.

FIDUCIA est gaudium vehementius bono quodam futuro perceptum. Et haec fiducia in aliqua persona collocatur, cum certi sumus, bonum illud ab hac persona nobis expectandum esse. Quemadmodum ergo ex cognitione boni oritur voluntas, cujus major gradus gaudium dicitur, ita & ratio ac motivum adest sufficiens, in aliqua persona fiduciam suam collocandi, si per eam bona futura certioribus consequenda sint. Et quo majora sunt bona ista, quo certius impetrari possunt, & quo major hujus rei in nobis est aut esse debet convictio, eo gravior est causa fiduciae in persona ista collocandae. Jam vero Deus per omnipotentiam suam cuncta bona, terrena & caelestia, nobis largiri potest. Infinita quoque est ejus bonitas, ut creaturas suas perficere, omnibusque beneficiis ornare velit. Et quamquam peccatis hominum impediatur, quominus bonitatem suam exercere possit, tamen cum Christiani habeant peccatorum remissionem, (§. 32.) atque hinc impedimentum illud sublatum sit, quo solo beneficiorum divinorum fontes obstruuntur, illi certi esse possunt, quavis bona a Deo sibi expectanda esse. Auget hanc certitudinem multiplex promissio, qua Deus se

fide.

fidelibus nunquam defuturum, nunquam eos neglecturum, sed potius cuncta, quibus opus haberent, illis daturum esse pollicetur. Jer. XXXI. 33. Jer. XLIX. 14. 15. 16. Pl. XXXVII. 4. Rom. VIII. 32. Ebr. XIII. 5. Ergo etiam summam in Deo fiduciam collocare obligantur. Pl. XXXVII. 3. 5. XVIII. 31. CXVIII. 8. 9. Ebr. X. 35. Quæ quidem obligatio tanto gravior est, quo magis hæc fiducia, qua Deo adhæremus, divinam omnipotentiam, bonitatem, sapientiam, providentiam, rerumque omnium gubernationem declarat, diffidentia autem hæc Dei attributa obscurat. Cum enim illustratio gloriæ divinæ omnium officiorum scopus sit, quibus Deus a nobis colendus est, (§. 69.) illud inprimis negligi non debet, quod præ reliquis in honorem Dei tendit, quodque negligi non potest sine manifestissima gloriæ divinæ obscuratione. Involvit autem hoc officium,

1. *Ut non dubitemus de auxilio divino & felici rerum nostrarum successu.* Rom. VIII. 38. 39. 2. Tim. I. 12.

2. *Metus, quem forte imminetia mala & pericula nobis incutiunt, ita temperandus est, ut spes in Deo posita metum malorum futurorum vineat.* Jer. VII. 4. seqq. XXXV. 4. XLI. 10. 14. Equidem metus ab iis, qui Deo confidunt, merito prorsus abesse deberet. Quia vero sunt homines, qui hanc infir-

mitatem evitare nequeunt, tantum opedanda est, ut spes ac fiducia in Deo major sit metu opposito. Hic enim metus si praevaleret, & sic in DIFFIDENTIAM abiret, homo crederet, & se credere decurreret, aut potentiam aut voluntatem, auxilium in hisce necessitatibus ferendi, Deo deesse, aut, si forte malum hoc non depelleret, illud vera felicitate homines privaturum esse, quæ nec restitui nec compensari ullo modo posset. Quicquid autem horum cogitet, certe honori suo derogat, & gloriam ejus obscurat.

3. *Soli Deo confidendum est.* Illi namque soli confidimus, cum omnis boni collationem, & in quibuscunque necessitatibus & periculis auxilium ab eo solo expectamus, & quæ causarum secundarum operibus nobis eveniunt aut evenire possunt boni ipsius beneficio & providentia nobis contingere, persuasi sumus. Qui ergo soli Deo non confidit, in hominum auxilio, in opibus, in sapientia & potentia propria, aliisque rebus mundanis totus acquiescit. Hoc ipso autem corde suo negat, Deum primum omnium bonorum auctorem esse, cuncta ipsius sapientia, bonitate, & potentia gubernari, atque res omnes in ejus manu esse, sic ut eas conservare & perdere, iisque in nostram felicitatem & exitium uti possit. Hanc rerum omnium gubernatio-

nationem, soli Deo competentem, creaturis tribuit, eas magis colit & honorat, quam creatorem, & sic turpissimæ idololatriæ noxam contrahit. Impeditur etiam hac falsa fiducia, quo minus Deum adeat, & ab eo, quemadmodum oportet, auxilium petat. Cum ergo Deus multiplici modo offendatur, & gloria ejus obscuretur, nisi ipsi soli confidamus, apparet, quanti ponderis & momenti hoc sit officium. Hinc & fiducia in opibus & creaturis posita tantopere improbatur in scriptura. Ps. XLIX. 7. LII. 9. CXVIII. 8. 9. CXLVI. 3. Jer. XVII. 5. Et multa exempla ostendunt, misere periisse, qui rebus mundanis confisi sunt, in omnibus autem periculis & calamitatibus conservatos esse, qui soli Deo sua fiducia constanter adhererunt. Conf. Ps. XX. 8. 9.

4. *Hæc autem fiducia se exserat in rebus corporalibus & spiritualibus, in temporalibus & æternis.* Ps. XLII. 6. 12. 1. Cor. X. 13. Scilicet Deus solus & hujus vitæ felicitatem & æternam animæ salutem nobis largiri & conservare vult & potest. Ille solus sua providentia omnia dirigit in nominis sui gloriam, &, nisi homo obstet, simul in ipsius felicitatem. Et quicquid decrevit, nulla ratione impediri potest. Ps. XXXIII. 9. Ergo & ab eo solo omne felicitatis genus merito expectatur.

5. *Fundamentum hujus fiducia esto Christus.*
 Ratio nimirum, ob quam Deum nobis
 propitium fore, suaque providentia in no-
 stram felicitatem cuncta gubernaturum
 esse credamus, Christus ejusque meritum
 esse debet. Naturalis enim nostra ad De-
 um relatio ita est comparata, ut non na-
 quolibet mala hujus & futuri seculi ab eo
 nobis metuenda sint. Christus autem in
 divinæ causæ suo sanguine sustulit, De-
 um nos reconciliavit, atque effecit, ut pecca-
 ta nobis condonare, nobiscum in gratiam
 redire, nosque in æternum felices reddere
 possit. Quod beneficium cum grati-
 animo agnoscere debeamus, nec ullum
 officium Deo placere possit, quod cum il-
 lius obscuratione aut negatione præstare-
 tur, necesse est, ut nostram indignitatem
 coram Deo confiteamur, & quicquid bo-
 ni ab eo expectamus, donum gratuitum
 esse censeamus, quod intuitu solius Christi
 meriti nobis contingeret. Hinc & Paulus
 testatur, se per Christum Deo confidere,
 2. Cor. III. 4. Et Christus per suum no-
 men precari nos jubet. Jo. XVI. 23. 24.

6. *Minime tamen negligendus est mediocri-
 naturalium usus, quibus aliquod bonum impe-
 trari, aut malum evitari vel removeri possit.*
 Cum enim Deus providentiam suam per
 naturales rerum nexus plerumque exer-
 ceat, & hominem variis mediis viribus-
 que

que instruxerit, ut illis in suam felicitatem uteretur, ille, qui sine horum mediorum usu Dei auxilium expectaret, aliquid postularet, Deumque facturum esse præsumeret, quod ipsius sapientia indignum foret. Videtur etiam providentiam Dei in naturalibus rerum eventibus conspicuam negare, qui non nisi immediatum auxilium sperando fiduciam in Deo collocari posse putat. Quod cum Deo placere non possit, naturalibus mediis omnino utendum est, & sperandum, Deum sua gratia & rerum omnium gubernatione effecturum, ut salutare effectus inde proveniant. Hinc & labor ad acquirendas opes, Eph. IV. 28. sumtio cibi ad recuperandas vires, Act. XXVII. 33. 34. usus vini ad curandam sanitatem 1. Tim. V. 23. commendatur. Et stultitiæ signum esse, ipse Christus ait, prælium committere velle, nec prius cogitare, num copiarum sufficiant ad resistendum hosti. Luc. XIV. 31.

7. Denique nec expectandum est auxilium, quod se laturum esse, Deus nunquam promissit. Vana enim est fiducia, quæ verbo & promissione Dei destituitur. Hinc & Christus, tentatus a satana, ex alto præcipientem se dare volebat. Matth. IV. 6. 7. Nulla enim aderat promissio, quod & in his viis Deum habiturus esset comitem.

Fidu-

Fiducia hoc loco aliter sumitur, quam in
 Art. de Justificatione, cum fides fiducia
 in Christi merito collocata esse dicitur.
 Exferit se virtus ista præcipue rebus in
 duis, cum mala præsentia vel futura an-
 mum terrent. Nihilo tamen minus & ab-
 sente periculo Deo confidere possumus
 quamquam tunc facilius sit, in Deo & eius
 providentia acquiescere. Nemo autem
 hoc officium Deo præstare potest, nisi qui
 in Christum vere credit, tum quia fiducia
 in Christi merito, peccatorum remissione, &
 pace cum Deo niti debet, tum quia præ-
 cipuum ejus objectum sunt bona spiritua-
 lia & æterna. **OPPONITVR** huic fiducia

1. **DIFFIDENTIA**, quæ est metus ex opi-
 nione ortus, Deum nobis non adfuturum
 esse, aut quia nolit, aut quia non possit
 juvare. Hoc peccatum Israelitæ commit-
 tebant in deserto. Num. XIV. 1. seqq. Ex
 hac diffidentia oriri solet *desperatio*, Gen.
 IV. 13. *superstitio*, 1. Sam. XXVIII. 6. 7.
fiducia in viribus humanis. 2. Reg. XVI. 6. 7.
 coll. Jes. VII. 4. seqq. 2. **VANA FIDU-**
CIA, qua quis ex falsa persuasione singu-
 laris sanctitatis, purioris cultus Dei, aut
 aliarum prærogativarum putat, nihil mali
 sibi metuendum esse, cum tamen ob mali-
 tiam cordis pœnæ divinæ immineant. Pl.
 X. 6. Jer. VII. 4. 14. Mich. III. 11.
3. **TENTATIO DEI**, cum quis Deo mo-
 dum

dum & tempus auxilii præscribit. Exod. XVII. 2. 4. *Desidia & securitas*, quam in nonnullis præpostera fiducia gignit, & quam verbis Christi ornare solent: Ne sitis solliciti de crastino. Matth. VI. 34. 5. *Temeritas*, qua quis se, ex falsa persuasione præsidii & auxilii divini, periculis sine omni necessitate exponit. Hæc extrema evitari poterunt, veraque in Deo fiducia collocabitur, si homo christianus crebro & diligenter cogitet, 1. *Deum esse omnipotentem*, summe bonum, omniscium & sapientissimum, qui possit & velit hominem juvare, ex omnibus periculis eripere, illique cuncta hujus & futuræ vitæ bona largiri; 2. *Eundem esse veracissimum*, qui non possit non promissa servare; promississe autem, se fidelibus in omni necessitate adfuturum, eosque in æternum felices redditurum esse; Ergo non dubitandum, quin hæc omnia nobis sint eventura; 3. *Eum quoque universum mundum gubernare*, rebusque omnibus providere, hinc nos semper in oculis gestare, cuncta in salutem & utilitatem nostram disponere, calamitates, quæ forte imminent, prævidere, nosque adversus istas protegere, aut, si permiserit, earum mensuram determinasse, & in nostram felicitatem convertere posse; 4. *Ratione spiritualium* nosse eum nostras infirmitates, gra-

gratiam ad fidem conservandam sufficienter
 suppeditare, nec permittere, ut supra vi-
 res, quas largitur, tentemur; 5. *Ratione*
temporalium ea, quæ salutaria nobis esse
 omnium optime novit, ex paterno affectu
 nobis conferre velle, & vi potentæ suæ
 largiri posse; 6. *Denique eum nobis semper*
per præsentem esse, misérias, pericula, &
 necessitates nostras videre, harum vero re-
 rum omnium non nudum spectatorem esse,
 sed sapientia, bonitate, amore & benigni-
 tate cuncta disponere. Neque *hæc fidu-
 ciæ fundamenta concuti* possunt cogitatio-
 ne, *nos esse peccatores*, ideoque amoris &
 auxilii divini indignos. Constat enim,
 Deum non secundum merita nostra, sed
 infinitam suam misericordiam nobiscum
 agere, unigenitum suum filium pro nobis
 in mortem tradidisse, & per eum nos sibi
 acceptos reddidisse, Pf. CIII. 8. 9. 10.
 CXXX. 3. Rom. VI. 20. VIII. 32. Eph.
 I. 6. in primis autem fideles habere pecca-
 torum remissionem, esse filios Dei, & ac-
 cepisse pignus divinæ gratiæ. Rom. VIII.
 16. 17. Eph. I. 13. Sic & *fiducia nostra*
impediri non debet experientia, pios ac
 fideles multis calamitatibus vexari. Ista
 enim mala tantum habent speciem malo-
 rum, multa felicitatis nostræ veræ & in-
 æternum duraturæ impedimenta remouent,
 brevi transeunt, & infinitis præmiis com-
 pensantur.

pensantur. Jo. XVI. 20. Ebr. XII. 11. Rom. VIII. 18.

§. LXXIX.

Mala, quæ a Deo immittuntur, & non Patientia. habent pœnarum rationem, CRUX appellantur. Quæ cum adest, & sentitur ab homine, non potest non in ejus animo tædium & tristitiam excitare. Quemadmodum autem omne tædium maximopere limitatur opposito gaudio, quod ex bono præsentem vel futuro, certo tamen eventuro, hauritur, ita & ea tristitia, quam crux parit, temperari potest, & debet, si homo christianus teneatur, semper gaudere, & quidem de bonis, quæ a Deo sibi expectanda esse certo novit. Cum ergo Christianorum sit, suam fiduciam in Deo collocare, h. e. omne bonorum genus ab eo expectare, & de iis gaudere, (§. 78.) dubium non est, quin & tristitiam suam sub cruce perceptam temperare obligentur. At vero hoc tristitiæ temperamentum per fiduciam in Deo collocandam dicitur PATIENTIA. Ergo Christianis crux, quam Deus illis imponit, patienter ferenda est. Prov. III. 11. Rom. V. 3, 2. Pet. I. 6. Ebr. X. 36. Jac. V. 7. Cui officio, in sacris literis summa cura commendato, ut satisfiat,

I. Homo diligenter scrutetur, num mala, quæ

qua sentiat, sint poena peccatorum, an
 crux, qua Deus eum exercere velit. Hoc
 facile inveniri potest, si homo in se ipse
 descendat, conscientiam suam exploret
 aut ad externas calamitatum suarum ca-
 sas attendat. Job. XXVII. 6. 2. Cor. V.
 2. 4. 5.

2. Non opus est, ut mali sensum & tristitiam
 inde ortam prorsus supprimat. Nam impos-
 sibile est, hominem, qui sibi status sui con-
 scius est, malum non sentire, aut, si sen-
 tiat, non tristari. Imo vero ex intencio-
 ne Dei necessarium est, ut dolores sentiat
 five afflictionibus carnem coercere, fidei
 fidem & fiduciam hominis explorare ve-
 lit. Accedit, patientiam concipi haud
 posse, ubi nullus dolor sentitur. Hinc & Jo-
 bus non peccasse dicitur, cum, auditis suis
 calamitatibus, mœrore confectus vestem
 laceraret, caput tonderet, & in terram se
 projiceret. Job. I. 20. 22. Quin obdura-
 ti peccatoris indicium esse, scriptura ait,
 si quis afflictiones suas non sentiat. Jer.
 V. 3.

3. Suam tamen tristitiam temperet fiducia
 in Deo collocata; Job. II. 10. Ps. XLII. 12.
 XLIII. 5. Thr. III. 26.

4. Hoc temperamentum involvit, ut homo
 sibi caveat a temerariis judiciis, ex. gr. se tot
 tantaque mala non promeruisse; Ezech.
 XVIII. 2. melius esse, non vivere, quam
 tot

tot calamitates pati, Job. III. 1. seqq. aut nullum sibi superesse solatium, *ut non querat illegitima media, malum fugiendi, nec odium & iram convertat in eos, a quibus, Deo vel jubente vel permittente affligitur; 2. Sam. XVI. 10.*

5. Verum potius justitiam Dei agnoscat, nomen ejus & mediis in calamitatibus celebret, & ab eo vires petat, cruci patienter ferendæ sufficientes. 1. Sam. III. 18. Job. I. 21. II. 10.

6. Cumque Deus in nostris miseriis non habeat beneplacitum, neque homo suam felicitatem averſari, aut suis afflictionibus delectari possit, *patientia non impedit, quo minus media legitima querat, & oblata adhibeat, malum, quod sentit, minuendi aut prorsus delendi.* Et quoniam Deus omnia in mundo gubernat, ac sine ejus voluntate nihil evenire potest, *eum præcipue precibus nostris adæamus, ut ab omnibus malis nos liberare velit.* Jes. XXVI. 16.

Omne malum in se quidem est pœna peccati, sed non semper habet pœnæ rationem: Nam qui habent peccatorum remissionem, liberi sunt a pœnis, & mala, quæ forte sentiunt, non sunt pro pœnis habenda. Quod ipsum vero cum & de solis fidelibus, peccatorum remissionem consecutis, valeat, consequens est, & ad solos fideles crucem ac patientiam pertinere. Hinc posterior

Schub. Theol. Moral.

O

inter

inter fructus spiritus collocatur. Gal. 22. Ad hanc patientiam exercendam homo christianus eo magis obligatur, quo defectus ejus nomen Dei maximopere obscurat. Nam qui se totum rebus in universis tristitiæ & mœrori tradit, hoc ipse declarat, se non credere ens aliquod summum, sapientissimum, benignissimum, potentissimum, quod rebus omnibus provideret, & cuncta in suam gloriam & hominum felicitatem gubernaret, aut, si tale ens credat, se tamen ignorare aut negare se Deo reconciliatum esse per mortem filii ejus, seque ideo bene de eo sperare posse. Interea vehementer falluntur, qui ad patientiam pertinere putant, nullos sentire dolores, illis non contristari, non ingemiscere, non illacrymare, &c. Hæc enim omnia sunt impossibilia. Nam humana natura ita est comparata, ut malum, quod adest, non possit non cum dolore sentire. Et si qui forte inter gentes fuerint philosophi, qui nulla doloris signa externe ediderint, mera hæc fuit hypocrisis. Aut si vere non sensissent, non habuissent, de quo gloriari potuissent. Namque gloriosum non est, tranquillo esse animo, ubi nec malum nec dolor sentitur. Virtutis autem est, aut operis, de quo eximia bonitas recte prædicatur, tædiis & doloribus affligi, & simul ita esse dispositum, ut
modus

modus libere fervetur. MOTIVA, quibus ad hanc patientiam flecti potest animus, eadem fere sunt, quæ fiduciam excitare solent. Accedunt autem variæ considerationes, veluti, 1. *Non ex ira, sed ex amore* Deum crucem nobis imponere, Ebr. XII. 6. hoc enim esse commune fatum discipulorum Christi & filiorum Dei, Matth. X. 38. Jo. XVI. 20. 2. *Majora nos possidere bona*, ex. gr. unionem cum Deo & spem futuræ vitæ, quibuscum comparari non possint mala, quibus vexamur; Rom. VIII. 18. 3. *Mala ista nec nos perdere posse, nec in æternum duratura esse*; 2. Cor. IV. 17. 4. *Immitti, temperari, & dirigi ab eo*, qui nos infinite amat, nec nos supra vires tentari patitur; 1. Cor. X. 13. 5. *Patientia coli & honorari eum*, cui tot ineffabilibus beneficiis obstricti sumus; 6. *Sanctissimos homines idem passos esse*, inprimis autem CHRISTVM, qui & innocentissimus hominum, & ipse Dei filius unigenitus erat, Ebr. XII. 3. ad cujus exemplum pati sine dubio gloriosum esse; Rom. V. 3. 7. *Nullam esse calamitatem*, quæ fidelibus non esset admodum salutaris; Rom. VIII. 28. His enim explorari ipsisque manifestari interiora cordis sui; carnis concupiscentias frenari; multas tentationes removeri; ipsos fideles impelli, ut non in mundo, sed in

Deo gaudium & voluptatem suam querant; disponi ad mortem desiderant aut placide expectandam; spem futuri sui corroborari & augeri; &c. His motivis homo simul confirmatur contra quævis patientiæ **OPPOSITA**, qualia sunt

1. *Mollities* seu *timiditas*, h. e. timor calamitatum averfatio, ut Deum offendere, quam eas suscipere & sustinere nolumus; Luc. VIII. 13.
2. *Hypocrisis*, quæ quis externe simulat, se malum contemnere; 1. Sam. XV. 32.
3. *Levitas*, quæ quis ad statum suum non attendit, aut negotiis mundanis, conversationibus, aliisque distractionibus sensum mali violentè expellit;
4. *Impatientia*, quæ est nimis dolor, nullum temperamentum aut solatium admittens, quæque se exferere solent accusando Deum, murmurando contra eum, desperando, & quandoque etiam se ipsum interficiendo;
5. *Temeritas*, quæ quis se periculis sine mandato & necessitate exponit. Sir. III. 26.

Ne igitur in unum alterumve horum extremorum incidamus, fugienda sunt **PATIENTIÆ IMPEDIMENTA**, quorsum præcipue pertinet vana persuasio, fidelibus nihil patiendum esse, vitæ genus molle & delicatum, nimia præsumptio de propria sanctitate, invidiosa felicitatis aliorum consideratio, solius mali, quod nos premit, contemplatio. Fugimus

gimus autem ista, dum motivorum, quæ recensuimus, frequentissime habemus rationem, vias & consilia Dei diligenter scrutamur, exempla sanctorum intuemur, voluptates & felicitates mundanas contemner discimus, & Deum in omni calamitate ardentissimis precibus invocamus.

§. LXXX.

Qui Deo confidit, certus est, nil nisi, Acquiescentia in Deo. quod vere bonum est, a Deo sibi expectandum esse. (§. 78.) Hinc & mediis in calamitatibus nomen celebrat, & iustitiam Dei agnoscit. (§. 79. num. 5.) Inde vero fieri nequit, quin complacentiam habeat in iis rebus, quæ ipsi ex voluntate Dei eveniunt. Hæc complacentia dicitur ACQUIESCENTIA IN DEO. Quare sicuti homo christianus ad fiduciam in Deo collocandam obligatur, (§. 78.) ita & necesse est, ut in Deo acquiescat. Hoc officium scriptura nobis inculeat, quando precari jubet, ut fiat voluntas Dei, Matth. VI. 10. & vult, ut pro quacunque re Deo gratias agamus. Eph. V. 20. Pertinet autem ad illud,

1. *Ut homo agnoscat, nihil sibi evenire, nisi volente aut permittente Deo; Thr. III. 37. 38. Matth. X. 29. 30.*

2. *Ut persuasus sit, ex sapientissima Dei providentia ea tantum hominibus contingere,*

O 3

quæ

quæ singulis pro cujuscvis statu vere salutaria
utilia sunt, nec, quæ meliora videntur, ca-
talia nobis fore; Pl. XXIII. 1. XXV. 8. 9.
LXXXIV. 12.

3. Ut sorte sua contentus sit, nec melius
sibi fata optet, nisi sub conditione, si Deo
ita visum fuerit; Job. I. 21. Matth. XXIII.
39.

4. Ut nec Deo nec hominibus irascatur,
quid mali sorte patiendum sit; 2. Sam. X.
10.

5. Ut irruentibus periculis & afflictionibus
rem totam Deo committat, & in ejus dispo-
sitione acquiescat; Jel. XXXVII. 16. seqq.

6. Ut calamitatum causas non in Deum
volvatur, sed in se ipso querat. Dan. IX. 7.

OPPONITVR huic officio I. STUPIDITAS &
INANIMADVERTENTIA: Vera enim ac-
quiescentia in Deo recta ejus cognitio
determinari debet; 2. Πλεονεξία, seu in-
fatiabilis cupiditas, plus boni habentem
quam nobis contingit; 3. ΜΥΡΜΥΡΑΤΙΟΝ
adversus Deum, quæ ipsius justitiam & bo-
nitatem accusamus; 4. INVIDIA, quæ
aliorum felicitatem moleste ferimus;
5. TEMERARIUM IUDICIUM de modo re-
giminis divini; 6. IMPATIENTIA & DE-
SPERATIO. MINIME vero hanc acqui-
escentiam tollit TRISTITIA in afflictionibus,
si modo justus modus teneatur; nec
PRE-

PRECATIO, ut Deus aliquod bonum nobis largiri, malum autem avertere velit, modo sit conditionata; nec CVRA, qua quis sibi suisque de rebus necessariis prospicere allaborat. 1. Tim. V. 8. Ad officium hoc Deo præstandum moveri potest homo christianus, si cogitet, 1. *Deum esse absolutum* Dominum rerum omnium, suaque bona pro arbitrio distribuere posse; Rom. XI. 36. Matth. XX. 15. 2. *Hominem nihil mereri posse*, omnique beneficio divino plane indignum esse; 3. *Tantum tamen esse Dei bonitatem*, ut omnibus hominibus quævis bona largiri velit; 4. *Inprimis hujus rei certum esse* posse christianum, qui fide consecutus est peccatorum remissionem, & filius Dei factus; Rom. VIII. 15. 28. 5. *Infinitam quoque ejus esse sapientiam*, qua longe melius scit, quid nobis vere profit; 6. *Exitum rerum omnium expectandum esse*, qui docebit, ea, quæ nobis dura & amara videntur, valde tamen proficua esse, & si res aliter & ex voto nostro evenissent, magnæ damna nobis illaturas fuisse. Præstat etiam, exempla piorum hominum & ipsius Christi intueri, qui in Deo acquieverunt, 1. Sam. III. 18. 2. Sam. XVI. 10. Ps. XVIII. 2. 3. Job. I. 21. Matth. XXVI. 39. & factorum, quæ experti sunt, vicissitudines

contemplari, ut & nostra acquiescentia
Deo confirmetur,

§. LXXXI.

Humilitas
coram Deo.

HVMILITAS CORAM DEO est studium
infinitem illud discrimen inter dignitatem
Dei nostramque indignitatem declarandi.
Ad hoc studium sine dubio gravissima de-
tur obligatio, si & tale discrimen inter
Deum & hominem existit, & hujus discrimi-
nis declaratione Deus colitur, seu glo-
ria ejus manifestatur, & denique discrimen
illud satis revelatum est hominibus
(§. 70. 71.) Jam vero Deum esse ens per-
fectissimum & prorsus independens, nos
autem opus potentia & sapientia ejus
quod totum ab ejus voluntate dependet,
& quicquid boni in nobis est, ab eo no-
bis datum esse, qui nullo beneficio digni-
sumus, ideoque infinitum dari discrimen
inter praestantiam Dei nostramque indigni-
tatem, adeo notum est, ut omni demon-
stratione hujus rei supercedere possimus.
Qui hoc discrimen agnoscit & declarat,
non tantum ipse infinitam Dei excellen-
tiam, bonitatem, & perfectionem venerat-
ur, sed etiam aliis manifestat. Nec quis-
quam est, cui occasio aut vires deficerent,
magnum hoc discrimen cognoscendi. Ipsa
ratio, a Deo nobis concessa, nos docet &
sum-

summam Dei Majestatem, & nostram dependentiam ab eo, indigentiam, infirmitatem, ac indignitatem. Multo clarius autem & plenius utrumque manifestat scriptura, quam Christiani norunt, & ut infallibilem veritatem amplexi sunt. Ergo *singuli quidem homines, omnium vero maxime Christiani ad humilitatem coram Deo obligantur.* Mich. VI. 8. Matth. XI. 29. 1. Pet. V. 6. Jac. IV. 10. HÆC HUMILITAS

1. *Eo major esse debet, quo perfectior Deus est creaturis omnibus, quo nos Deo sumus inferiores, & quo magis ab eo dependemus, omnique ejus beneficio indigni sumus;*

2. *Declarari debet verbis & factis, tam internis quam externis, omnique opere, quod a nobis peragitur;*

3. *Et quamvis omne officium, quod Deo præstatur, aliquod hujus humilitatis exercitium sit, quatenus hoc ipso infinitam Dei perfectionem declaramus, nosque illi infinitis modis obstrictos esse agnoscimus, nulla tamen re homo magis coram Deo humiliatur, quam promptissimo obsequio erga mandata ejus; Mich. VI. 8. Ps. XL. 9. Luc. I. 38. Act. IX. 6.*

4. *Præterea huc pertinet, ut nunquam sine maxima reverentia de Deo cogitemus, loquamur, aut loqui audiamus; Jud. I I. 20. ut nihil viribus nostris, sed omnia Dei gratiæ tribuamus, sive sit bonum naturale, sive spirituale;*

I. Cor. IV. 7. XV. 10. ut nostram indignitatem agnoscamus, & coram eo confiteamur; VIII. 5. 2. Cor. III. 5. 6. ut calamitates nostras, tanquam a Deo immixtas, patienter & laudem ejus feramus; Job. I. 21. II. 10. ut omnibus necessitatibus ad Deum precibus congegiamus; Ps. CXVI. 3. 4. Denique ut re omnibus, tanquam deposito, utamur & cogitemus, rationem aliquando nobis reddendam; Matth. XXV. 14. seqq.

Huic virtuti quam maxime opposita est **AMBITIONE**, seu **FASTVS**, per quem vivendi rationem intelligimus, divinæ excellentiæ a nobis agnoscendæ, nostræque a Deo dependentiæ, prorsus contrariam. Potest ille haud incommode in **NATURALEM** & **SPIRITUALEM** dispesci. Ut enim homo tam naturalis quam spiritualis, ex suis quisque principiis Dei eminentiam, suam dependentiam, & beneficia ab eo accepta, cognoscere, hisque notitiis aliquo modo conformiter vivere potest, ita & possibile est, ut uterque contrariam agendi rationem eligat, & sic fastu suo Deum offendat. **NATURALIS** itaque **FASTVS** mentem hominis occupat, cum infinitam Dei præstantiam, suamque ab eo dependentiam per creationem & conservationem agnoscere negligit, vocem Dei audire recusat, & quod ipsi per universalem & ordina-

dinariam Dei providentiam contigit, suæ sapientiæ & viribus tribuit. Hujus criminis reus erat Herodes, Act. XII. 21. 22. Pharao, Exod. V. 2. & Nebucadnezar, Dan. IV. 27. SPIRITUALIS autem FASTUS est prava cordis dispositio, quæ pendet a vana præsumptione, qualitatem nostram moralem longe meliorem esse, quam vere est, neque ratione bonorum spiritualium, quæ forte in nobis sunt, a divina gratia penitus nos dependere. Potest hoc vitium multiplici ratione exferi, inprimis tamen, cum homo credit, naturam suam tam profunda corruptione non laborare, se liberum esse a peccatis, quæ iram Dei mererentur, alios homines se longe pejores esse, seque suam rerum divinarum cognitionem, pietatem, & sanctitatem suis viribus acquisivisse. Exemplum hujus fastus videmus in Episcopo Laodiceno, Apoc. III. 17. & Phariseo in templo precante. Luc. XVIII. 11. 12. Adversus hæc mala confirmari potest homo christianus, 1. *Si perfectissimam* Dei naturam, & ingentia illa beneficia tam in regno naturæ quam in regno gratiæ exhibita sæpe consideret; 2. *Si naturalem suam dependentiam* a Deo, & continuum ejus influxum, Act. XVII. 28. totius naturæ corruptionem, & impotentiam, quicquam boni faciendi, Ps. LI. 7. Eph. II. 1, 10. 2. Cor. III. 5. & gra-

& gratiæ divini beneficii, quo solus
 genitus esset, Eph. I. 18. 19. 20. pro-
 ponderet; 3. *Si rationem habeat summe
 sue indignitatis*, qua tamen Deus se im-
 pediri non pateretur, quo minus ipsi be-
 neficiat, filium suum in mortem tradidit,
 & gratiam toties contemptam iterum
 vicibus offerat; Ps. VIII. 5. Rom. V. 6. &
 Matth. XXII. 3. 4. 4. *Si ex una parte
 magnam illam felicitatem* ante oculos ha-
 beat, humilibus promissam, ex altera ve-
 ro terribiles poenas, superbis & fastu ple-
 nis metuendas, Jes. LVII. 15. Prov. XXII.
 23. Luc. I. 51. XVIII. 14. 1. Pet. V. 6.
 Jac. IV. 10. Nec parum etiam promove-
 bit studium humilitatis, si cogitemus
 quanta sit stultitia, illius Majestatem non
 venerari, & coram eo humiliari nolle, qui
 nos nostraque fata in sua manu habet; &
 si exempli Christi semper simus memores,
 qui, licet tota Majestas divina in ipso ha-
 bitaret, se tamen ipsum exinanivit, & Pa-
 tri suo usque ad mortem crucis obediens
 factus est. Phil. II. 5. seqq.

§. LXXXII.

Imitatio
 Dei.

IMITATIO DEI est studium, actiones
 nostras ad normam actionum divinarum
 componendi. Hoc sensu, non impossi-
 bile est, ut quis Deum imitetur. Quam-
 quam

quam enim perdita sunt excellentissima illa dona, quæ primum hominem Deo similem reddebant, alicujus tamen similitudinis cum Deo adhuc capaces sumus, eamque per renovationem aliquo modo recuperamus. Qui vero huic suarum actionum conformitati cum actionibus divinis studet, is primum id agit, quod vere bonum est, & perfectissimam sanctitatis regulam sequitur. Secundo hac vivendi ratione declarat, quanta sit creatoris sapientia, bonitas, potentia, sanctitas, & perfectio. Optimum enim & perfectissimum sine dubio esse oportet, qui hominem condidit, non tantum sanctitatis capacem, sed & illi vere studentem, dum exemplum creatoris sui sequitur. Cumque tertio ens illud excellentissimum & præstantissimum esse credamus, quod nobis imitandum delegimus, hac imitatione Dei singulare humilitatis exercitium continetur. (§. 81.) Hæc omnia satis perspicue docent, esse voluntatem Dei, ut ipsum imitemur. Quod eo minus in dubium vocari potest, cum homo conditus sit ad imaginem Dei, Gen. I. 26. 27. & ad eam renovari debeat. Eph. IV. 23. 24. Ergo datur obligatio ad imitationem Dei. Lev. XI. 44. 45. Luc. VI. 35. 36. Eph. V. 1. 1. Pet. I. 15. 16. Quam qui sibi commendatam habet,

I. In-

1. *Inquirit, quomodo Deus sentiat, & quem agendi modum in operibus suis servet.* Potest hoc tum ex attributis Dei, tum ex declarationibus divinis, tum denique ex ipsius operibus, quæ & ratio & scriptura revelat, intelligi.

2. *Semetipsum convincit, opera Dei esse optima, & perfectissimam actionum nostrarum regulam.* Quod enim qui non credit, quomodo inde rationem desumet, suas actiones determinandi, easque ad illorum normam componet?

3. *Diligenter explorat, quatenus & qua in re Deum imitari possit.* In iis enim rebus eum imitari velle, in quibus est sine imitatione exemplum, potius arrogantia iudicium foret, quam pietatis studium.

4. *His cognitis dat operam, ut eodem modo sentiat & agat, quo Deum sentire & agere intellexit.* Unde imitatio Dei non tantum ad opera externa pertinet, sed præcipue ad internos affectus, desideria, & inclinationes.

5. *Ratio autem, cur ita sentire & agere studeat, hæc est, quia novit, Deum ita sentire & agere, illiusque exemplum omnium dignissimum esse, quod actionibus nostris exprimere allaboremus.*

Ea, quæ Deus ut ens independens ac infinitum, ut rerum omnium Dominus, ut iudex

dux orbis terrarum, aut ex fine ultimo civitatis suæ ac regiminis in ea exercendi agit, ad imitandum non sunt proposita. Quæ vero ab ipso peraguntur vi sapientiæ, bonitatis, misericordiæ, aliarumque virtutum moralium, quas cum spiritu creato communes habere potest, ex omnino sunt imitanda. Hunc enim in finem primos homines sapientia & sanctitate instruxerat, & postquam hæc perfectio amissa est, eam restaurari vult. Declaravit Deus hunc suum agendi modum tum per lumen rationis, tum per scripturam, quæ de voluntate Dei, de affectu ejus erga homines, deque operibus in regno naturæ & gratiæ peractis multa tradit. Longe vero clarius & plenius id declaravit unigenitus Dei filius, cum humana forma indutus ambularet inter homines, nobisque per omnia similis fieret, excepto peccato. Phil. II. 7. Ebr. IV. 15. Humiliabat enim se ipsum, humanisque conditionibus & relationibus obnoxius factus multa præclara edebat pietatis, amoris, patientiæ, mansuetudinis aliarumque virtutum specimina. Hinc & eum inprimis imitari jubemur. Marth. XI. 29. Jo. XIII. 15. 34. Rom. VIII. 29. Phil. II. 5. 1. Jo. II. 6. Quod qui negligit, mundum & satanam exemplum sibi imitandum deligit, magno cum animæ suæ periculo. Rom. XII. 2. Jo. VII. 44.

Hoc

Hoc ipsum autem simul gravissimum
 motivum, Deum & Redemptorem nostrum
 Jesum Christum imitandi. Ad quod
 cedit 1. *summa* hujus exempli perfectio
 2. *præstantia* similitudinis cum Deo
 3. *vocatio* Christianorum, qui discipuli
 Christi esse, ideoque eum sequi debent
 Matth. X. 38. XVI. 24. 4. *Multa* magis
 que illa beneficia, quibus de nobis bene-
 meritus est, seque nostra imitatione
 dignissimum reddidit; 5. *divinum* benefi-
 cium in nostro vivendi genere; 6. *futura*
 gloria, quam cum Christo consecuturi se-
 mus. Rom. VI. 5. VIII. 17.

§. LXXXIII.

Cultus ex-
 ternus.

Quæ hæcenus dicta sunt, solis animæ
 actionibus & affectibus continentur, ideo-
 que ad cultum Dei internum pertinent.
 (§. 71.) Quia vero & corpus humanum
 in gloriam Dei conditum est, & hinc
 aptum esse debet ad actiones edendas,
 quæ in hunc finem tendunt, atque omni-
 um officiorum Deo præstandorum scopus
 est manifestatio gloriæ divinæ, (§. 69.) quæ
 sine externo corporis usu impossibilis est.
*homo christianus sine dubio & ad externum cul-
 tum Deo exhibendum obligatur.* (§. 71.) Hu-
 jus officii necessitas tum ex mandato Dei,
 diem septimum sanctificandi, Exod. XX. 8.
 seqq.

sequitur tum ex divina ordinatione cultus externi ab Israelitis Deo exhibendi patet. Agnoverunt eam ut & præstantiam ejus fideles, ideoque a Deo petierunt, ut sibi semper liceret congregationibus interesse, ubi Deus externe colitur. Ps. XXVII. 4. Et Paulus vult, ut corpora nostra Deo sistamus victimam vivam, sanctam, illique acceptam. Rom. XII. 1. Cum autem abominabilis sit hypocrisis, Deum externe colere, sine cultu interno, (§. 71. num. 3.) omne officium erga Deum tenere debeat in nominis ejus gloriam, (§. 69. num. 1.) & denique amor Dei fundamentum & radix omnium officiorum sit, (§. 72.)

1. *Neceſſe eſt, ut cultus externus procedat ab animo pio, & cum deſiderio, Deum honorandi, peragatur.* Ps. XXIV. 3. 4.

2. Fieri poteſt, ut quis Deum externe colere intendat, perversam autem rationem ſequatur, quæ nec a Deo præcepta eſt, nec illi accepta eſſe poteſt. Jeſ. XXIX.

13. Jo. XVI. 2. *Quod ne fiat, cultus noſter externus ita ſit comparatus, uti eum comparatum eſſe oportere ex ratione vel ſcriptura certo conſtat.* Rom. I. 21. ſeqq. XII. 1. Col. II. 18. 20. ſeqq.

3. Accidit nonnunquam, ut, qui Deum externe colunt, variis opprobriis afficiantur ab impiis, aut, qui eum Deum colendi modo

Schub. Theol. Moral.

P

dum

dum sectantur, quem solum rectum esse
putant, plurimum persecutionis pati de-
beant. Quia vero cultus externus ad
ficia erga Deum pertinet, quæ omnibus
aliis præferenda sunt, (§. 69. num. 4.) De-
us super omnia diligi, (§. 72.) & cum
negatione sui ipsius ab homine coli debet
(§. 75.) *homo christianus nec ignominia, nec
persecutione, nec quocunque alio malo vel pe-
riculo impediri se patiatur, quo minus Deum
terre colat.* Dan. VI. 10. seqq. Matth. V. 11.
12. Act. IV. 19. 20. IX. 16.

4. Norunt Christiani, non tantum Pa-
trem Domini nostri Jesu Christi, sed
Filium & Spiritum sanctum verum ac
premi Deum esse. Norunt etiam, cum
humana Christi natura communicata esse
divina attributa, tum quoad possessionem
tum quoad usum, sic ut & illa imperium
in omnes creaturas exercent. Cum ita-
que cultus divinus non tantum illi, qui verus
Deus est, sed etiam illi, qui divinam Ma-
jestatem possidet, eaque ad conservandum
& gubernandum mundum utitur, debe-
tur, certe & cultus externus Patri, Filio, &
Spiritui sancto, & quidem Filio secundum
utramque naturam deferendus est. Jo. V. 23.
Ebr. I. 6. Phil. II. 10. Jes. VI. 3. coll. Act.
XXVIII. 25. 26. Luc. II. 26. 29.

5. Christus non tantum verus *θεός*

nos, sed etiam Redemptor & Rex spiritua-
lis esse a Christianis creditur. Utroque
hoc officio functus est, & adhuc fungi-
tur secundum utramque naturam. Ergo
Et ut Redemptor Et Rex noster externe colen-
dus. Pl. II. 8. seqq. XXIV. 7. seqq. Phil. II.
9. 10.

6. *Ceterum hic cultus externus in PVBLI-
CVM Et PRIVATVM dispescitur.* Ille confi-
stit in actionibus, quæ ab integra socie-
tate in honorem Dei eduntur; Hic au-
tem est cultus, quem quisque separatim
Deo exhibere potest.

Qui Deum quidem interne, sed non externe
colendum esse putant, hoc argumento ple-
rumque niti solent, quod omnia erga De-
um officia amore Dei contineantur, hic
vero absque ullo externo cultu haberi pos-
sit. Sed non animadvertunt, impossibile
esse, vero Dei amore quempiam tangi, &
nullum tamen cultum externum Deo ex-
hibere. Qui Deum amat, quemadmo-
dum oportet, ille primum in lege divina
beneplacitum habet, eamque servare stu-
det, quod non semper fieri potest sine
actionibus externis. Deinde nihil magis
desiderat, quam divinæ gloriæ manifesta-
tionem. Atque hanc promovere nequit,
nisi Deum externe colat. Vult etiam, ut
Deus ab aliis cognoscatur & colatur. Ad

hoc aliorum studium excitandum dum obligatum esse intelligit, iterum videt, externo cultu opus esse. Ipsam vero obligationem Deum externe colendi, præ rationes jam redditas, monstrat tum divinitas institutio mediatorum, quibus internus De cultus promovendus est, & quorum Deus externe colitur, qualia sunt verbum Dei & Sacramenta, tum exemplum Christi, qui confessione veritatis, precibus, & Deum externe coluit. Quæ considerationes sicuti simul excitare possunt studium hac in re faciendi, quod nostri est officium ita illud non parum *augetur* 1. *variis modis*, quæ singulis partibus cultus externi adhærent; 2. *cultus ipsius dignitate*; 3. *rei jucunditate*, quam tot sancti experti sunt; Ps. XXVII. 4. LXXXIV. 2. 3. 4. *exemplo angelorum*. Jes. VI. 3. Dan. VII. 10. Reliqua, quæ proferri possent, motiva magis ad cultum publicum pertinent. Hoc autem loco tantum *de cultu privato* nobis agendum erit. Obligatio, omnes tres personas divinitatis singulariter colendi, tum ex rationibus adductis, tum ex institutione baptismi patet, quo ad profiterendum & colendum Patrem, Filium, & Sp. S. iniciamur. Matth. XXVIII. 19. Colimus autem Sanctissimam Trinitatem, cum divinitatem trium personarum externe profiteremur, eas adoramus ac invocamus, opera,

ra, quibus singulæ se manifestare voluerunt, veneramur, omnesque actiones, quibus illa cum pietatē & gratiarum actione declarari possunt, edimus. Inprimis Christum, ut mediatorem & regem nostrum, externe colimus, celebrando meritum ejus, vindicando veram de eo doctrinam, adherendo Ecclesiæ, & invocando eum, ut intercessorem nostrum apud Deum. Sed de his omnibus plura jam dicenda erunt, dum ad specialiores partes cultus externi descendimus.

§. LXXXIV.

Qui Deum externe colit, id agit, ut Celebratio nominis divini. gloriam divinam externis actionibus manifestet. (§. 83.) Id autem præcipue agunt, qui Majestatem & opera Dei enumerant, suamque reverentiam, qui ejus perfectioni debetur, declarant. Quare, cum hæc enumeratio attributorum & operum Dei, conjuncta cum debita reverentia, sit laus & celebratio nominis divini, nemo non videt, *Deum a nobis laudandum, & nomen ejus celebrandum esse.* Hinc Christus precari jubet, ut nomen Dei sanctificetur. Matth. VI. 9. Idem inculcat Paulus Rom. XV. 6. Eph. V. 19. 20. Et sancti homines, quavis data occasione, nomen Dei summis laudibus extulerunt. Exod. XV. 1. seqq. Jud. V. 2.

seqq. 1. Sam. II. 1. seqq. Pf. XIX. 1. seqq. CIII. CIV. CV. CVI. CVII. &c. Luc. I. 4. seqq. 68. seqq. Quin ipse Deus magnum nomen suum celebrat, Job. XXXVIII. seqq. quod exemplum imitati sunt angeli. Jer. VI. 3. Dan. VII. 10. Ut autem sanctissimum Dei nomen recte celebretur,

1. Homo det operam, ut summam Dei perfectionem, & opera tam in regno nature quam in regno gratia ab eo peracta, intime & perfecte cognoscat: Qua in re plurimum juvatur si ratione sua recte utatur ad Deum a priori cognoscendum, si opera naturæ diligenter scrutetur, si ad vias providentiæ divinæ attendat, & historiam profanam & sacram, imprimis autem Evangelium utiliter legat, in quo præcipua sapientiæ, bonitatis, & potentia divinx opera manifestantur;

2. Omnem illam reverentiam in corde sentiat, qua de Deo rebusque divinis loqui & cogitare fas est;

3. Hanc infinitam Dei Majestatem testetur, & opera ejus recenseat, quotiescunque id agendi commoda occasio oblata fuerit;

4. Alios, qui de his rebus publice aut privim differunt, libenter & cum pietate ac devotione audiat;

5. Quibuscunque actionibus declaret, se solum Deum Patrem, Filium, & Sp. S. religiose colere,

colere, in eo solo omnem fiduciam collocare, ab eo solo auxilium expectare, seque ab eo solo iurari posse, firmiter persuasum esse;

6. Atque hac omnia ita peragat, ut non suam, sed solius Dei gloriam intendere videatur. Quare nec invitis celebrationem nominis divini obtrudat, nec de rebus divinis intempestive differat, nec prolixiores & inutiles sermones de iis instituat, aliaque extrema prudenter evitet.

Huic officio quam maxime opposita est PROFANATIO NOMINIS DIVINI, per quam intelligo, quicquid aut gloriam summi Numinis obscurat, aut debitæ erga Deum reverentiæ contrarium est, & hinc honori divino aliquid detrahit. Hujus generis facta & DIRECTE vel IMMEDIATE, & INDIRECTE vel MEDIATE committi possunt. Ad posteriora pertinet, quicquid alicui officio erga Deum repugnat. Ad priora autem refero

I. ABUSUM NOMINIS DIVINI, qui multiplici ratione committi potest. In primis nomine divino abutuntur, qui aut sine justa reverentia de Deo rebusque divinis loquuntur, aut nomine Dei ac religionis utuntur ad celanda crimina, confirmanda mendacia, & tegendas malas intentiones. Nec minus huc pertinent maledictiones & imprecationes, quibus aut

P 4

Deus

Deus aut diabolus temere & impie invocatur, ut nos vel alios perdere velit.

2. Profanatur etiam nomen divinum. **BLASPHEMIA**, quæ, quæ Dei sunt, proterve negantur, & quæ Deo indigna sunt illi tribuuntur. Potest illa in **CRASSAM** & **SVBTILIOREM** dispeſci. Illa committitur, cum attributa & opera divina diſertis verbis negantur, infirmitas autem, quandoque etiam vitia hominum de eo prædicantur. Hujus blasphemiæ rei sunt, qui ex. gr. providentiam Dei negant, eum auctorem peccati faciunt, divinitatem Christi & Sp. S. non agnoscunt, &c. Subtilis vero blasphemia est, si vera Evangelii doctrina ignominioſe traducatur, & opprimatur, aut etiam illius confessoribus duris persecutionibus vexentur. Quod cum & ex ignorantia, simplicitate, & cæco fervore fieri poſſit, apparet, quanta circumſpectione opus ſit, cum de rebus ad religionem pertinentibus agitur, ne de his temerariam & præpoſteram ſententiam feramus. Gravius vero peccant, qui contra propriam conſcientiam, aut, neglecta & ſpota meliori informatione, quam habere poterant, veram doctrinam infectantur.

3. **MAGIA** non minus est atrociffima nominis divini profanatio. Variæ quidem illius dantur ſpecies. Sed illa, de qua nunc

nunc agitur, & quæ **SVPERSTITIOSA** vel **INFAMIS** dici solet, est studium efficiendi res, quæ per ordinarium Dei concursum viribus naturæ effici nequeunt, & ad quas efficiendas tamen nec extraordinarie Deus concurrere vult. Solet in **DIVINATRICEM** & **EFFECTRICEM** dispesci. Illius est res arcanas revelare & futura prædicere; Hujus vero, effectus in rerum natura producere, qui viribus humanis aliisque nobis cognitis produci non possunt. Utraque vel **VANA** & **LVDICRA**, vel **DIABOLICA** esse potest. **VANAM** eam voco, qua quis arte proprio ingenio inventa, vel ab alio impostore accepta, effectum magicum producere tentat. Hac vero nomen Dei profanari, ex eo constat, quod, qui eam exercent, sibi vel aliis persuadent, se absque concursu Dei ordinario vel extraordinario singulare quid, quod in humanis viribus alias positum non est, efficere posse. Aut in ea sunt opinione, Deum sibi non defore in exercendis artibus, quæ nec præceptæ nec approbatæ sunt a Deo, sed hominum temeritate & vanitate inventæ. Inprimis turpissima hæc nominis divini profanatio committitur, cum ad hoc negotium invocatio Dei, scriptura, aut alia quæpiam res sacra adhibetur. **MAGIA DIABOLICA** est ea impietas, qua ope diaboli, qui ad hunc ipsum finem invocatur,

effectus insoliti hominumque viribus, arte
 & sapientia longe majores præstantur.
 Qui ad hæc opera peragenda mali spiritus
 opem deprecantur, MAGI & PRÆSTIGIA-
 TORES appellari solent. Et si forte pacti
 sint cum diabolo de auxilio sibi semper
 ferendo, SAGÆ & LAMIÆ vocantur. Miror,
 disputatum unquam esse, num tale
 hominum genus extiterit, aut posside-
 rit? In re ipsa enim nullam video impos-
 sibilitatem, sive virium satanæ sive impietatis
 hominum habeatur ratio. Deus contra præstigiatores
 expressas leges tulit earumque auctoritatem
 severis comminationibus munivit. Deut. XVIII. 9. 10. 11. 12.
 Extant etiam horum hominum exempla. Exod. VII. 11. 1. Sam. XXVIII. 7. fgg. Dan. II. 2. Act. VIII. 9. 10. Quod ergo
 olim factum esse scimus, id hodie profecto
 impossibile esse, credi non debet. Et quamquam
 satanas opus suum hodie non amplius im-
 mediate exercent, & hinc, quicquid de præstigiis
 & divinationibus diabolicis narratur, non facile
 credendum sit, minime tamen dubito, quin adhuc
 homines existant, qui diaboli patrocinium
 desiderant, eum diris execrationibus provocent,
 aut se quoque illius auxilio frui putent. Hi,
 si animum spectes, non minus sunt præstigiatores,
 ac veteres illi, qui ope diaboli stupenda
 perpetrarunt.

Quan-

Quanta vero hæc sit nominis divini profanatio, quisque facile intelliget, qui perpendit, hoc modo turpissimam idololatriam exerceri, honorem, qui soli Deo debetur, deferri satana, præstigiatores non Dei sed diaboli auxilium implorare, eosque adjuvante satana opera & fines Dei impedire velle.

Ab his omnibus profanationis generibus ut quisque sibi caveat, excitari potest argumentis istis, quibus necessitatem & obligationem nomen Dei celebrandi demonstravimus. Accedit 1. *severum interdictum* hujus profanationis, cui gravissima comminatio adjecta est; Exod. XX. 7. Lev. XXIV. 16. 2. *Summa sanctitas* nominis divini, quod & ab angelis maxima reverentia celebratur; Jes. VI. 3. 3. *Publica & solemnis defectio* a Deo creatore & redemptore suo; Matth. XII. 30. *Fædus baptismale*, quo diabolo omnibusque ejus operibus renunciavimus, nosque totos solius Dei veri cultui tradidimus. Matth. XXVIII. 19. 4. *Arctior conjunctio cum satana*, qui ipse est spiritus maledictus, æternis cruciatibus destinatus; Matth. XXV. 41. 5. *Stultitia quarundam, & extrema impietas* aliarum profanationum divini nominis, creatura rationali prorsus indigna; 6. *Exemplum creaturarum irrationalium*

*nalium & inanimatarum, quæ omni
nomen Dei celebrant. Pf. XIX. 2.*

§. LXXXV.

Confessio
Dei & do-
ctrinæ
Christi.

CONFESSIO DEI est externa verbis
prolata declaratio veræ doctrinæ de
essentia, attributis, & operibus.
CONFESSIO AUTEM CHRISTI est talis declaratio
nos non tantum in Christum tanquam
Deum & Redemptorem nostrum credere, sed
etiam Evangelio, uti ab ipso prædicatum
est, toto corde assentiri. Qui veram
Deo doctrinam externe declarat, sequens
illam amplecti profitetur, ille sine dubio
gloriam divinam hoc ipso manifestat.
Quod cum sit præcipua pars cultus Dei ex-
terni, quisque ad confessionem Dei obligatur.
(§. 83.) Christum vero qui profitetur
primum externe significat, se credere
eum esse verum Deum, & suum Redem-
torem, in quo omnis spes æternæ salutis
collocanda esset; secundo, doctrinam,
quam Christus tradidit, veram, divinam,
& salvificam esse. Prius ergo si quis ne-
glexeret, Christo cultum externum detra-
heret, quem ipsi ut Deo & Mediatori suo
debet. (§. 83. num. 4. 5.) Posterius autem
qui recusaret, is doctrinam rejiceret, im-
probaret, aut certe non approbaret, qua
summa Divinitatis mysteria continentur,
præ-

præcipua sapientiæ, potentiæ, bonitatis, sanctitatis, & justitiæ opera manifestantur, & qua sola homo ex voluntate Dei salvari potest & debet. Sed hoc ipso non tantum nomen Dei celebrare intermitteret, verum etiam celebrationem istam impediret, & nomen divinum obscuraret. Quod cum sit turpissimum & iniquissimum opus, (§. 84.) *Christi quoque & doctrina ejus confessio est necessaria.* Matth. X. 32. 33. Rom. X. 9. 10. Gravissimum hoc est officium, quod quemque Christianorum sibi commendatissimum habere oportet. Ne quis ergo in unum alterumve extremum incidat, sciendum est,

1. *Confitendum esse Christianis, Deum, quem colerent, esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, unum in essentia & trinum in personis.* Confitendus enim est Deus, quem vere colunt. Atqui cultu sacro sanctæ Trinitatis Christiani sese ab aliis gentibus distinguunt. Hinc & in nomen P. F. & Sp. S. baptizantur, Matth. XXVIII. 19. & receptum est in Ecclesia, ut, qui baptizari velint, in P. F. & Sp. S. se credere prius testentur. Ergo & per universam vitam suam hanc confessionem edant.

2. Minime vero generalis illa confessio sufficit. Ipse enim Christus nos docuit, quid de singulis personis, de Redemptione, de Justificatione, & reliquis fidei articulis

sen-

sentiendum sit. Idem docuerunt Apostoli. Et tota hæc doctrina in literas relictæ est. Sicuti ergo ea sola, quæ hac doctrina continentur, vera & Deo digna sunt, ita & eam credi, & illius professione æterna coli & glorificari vult. Ergo & *tam illam doctrinam, quæ in sacris literis continetur, ut unice veram & salvificam profiteri oportet.* Matth. X. 27. XXVIII. 20. Marc. VIII. 38. Rom. X. 9. Gal. I. 8. I. Tim. II. 16. IV. 11. I. Jo. I. 1. 3.

3. Ea nunc est, & jam diu fuit Ecclesiæ conditio, ut in varias partes dissecta sit, variasque sectas complectatur. Quislibet se veram Christi doctrinam sequi ostendit, & incredibilis tamen omnium est dissensus in potioribus fidei capitibus. Pleuraque crassissimos errores fovent, qui non sine magna Dei contumelia credi doceri que possunt. Si quis ergo, hac existentium animorum dissensione, in genere tantum profiteretur, se doctrinam Christi amplecti, dubium foret, quam illius interpretationem sequeretur, veram an falsam, aut unum singularem haberet fidem, ab opinionibus receptis distinctam. Sed hoc ipso confessionem Christi & doctrinæ eius occultaret. Sin vero falsæ accederet Ecclesiæ, omnes illius errores publice approbaret, veritatemque oppositam abnegaret. Denique si nulli adhereret, etiam

iam si vera existat & nota sit Ecclesia, pariter abnegaret veritatem, & Christum confiteri nollet. *Quare nostrorum temporum ratio postulat, ut, qui Christum confiteri vult, quemadmodum oportet, ex receptis religionibus veram distincte approbet, & cœtui, qui illam profitetur, sese adjungat.* Huc pertinet mandatum, societatem malorum, falsos doctores, & hæreticos fugiendi, Ps. I. 1. Matth. XVI. 6. VII. 15. Tit. III. 10. gravissima admonitio, ne quis a vera religione deficiat, Ebr. VI. 4. 5. 6. & objurgatio Episcopi Pergamensis, quod Balaamitas & Nicolaitas in sua societate & communione toleraret. Apoc. II. 14. 15.

4. Quemadmodum autem hæc distincta confessio requiritur, ut ex externis nostris actionibus vera fides innotescat, & sic nomen Dei per nos celebretur, *ita quisque sibi caveat, necesse est, a declarationibus ambiguis suæ fidei, & factis, quæ ab aliis ita possent intelligi, ac si falsa religio a nobis approbaretur.* Ex hac causa Paulus non permittebat, ut Christiani religiosi Gentilium conviviis interessent, aut scientes idolothyta comederent. 1. Cor. X. 20. 21. 27. 28. Verendum enim erat, ne alii cogitarent, Christianos in idololatriam consentire.

5. Accidit non raro, ut cum externa Christi & doctrinæ ejus confessione multa magnaque pericula connexa sint. Quod
si eve-

si evenerit, adest collisio officiorum erga Deum & nos ipsos. Quia vero, quotiescunque id acciderit, officia erga Deum quibuscunque aliis præferenda sunt, (§. 6. num. 4.) & externa illa confessio, de qua nunc agitur, est officium erga Deum, *de doctrina Christi profitenda est etiam cum extremo periculo, & ipso vitæ discrimine.* Ideo Christus vult, ut veri ejus discipuli, quicquid illis carum est, quin & ipsam vitam suam ipsius causa oderint. Luc. XIV. 26. Petrus Deum sua abnegatione graviter offendebat, etiamsi ad hunc lapsum imminente periculo adigeretur. Matth. XXVI. 75. Et Paulus per gratiam Dei testatur, se nullis calamitatibus nullisque persecutionibus ad defectionem ab amore, cultu, & professione Christi moveri posse. Rom. VIII. 35. 36.

6. Interim tamen constat, & officia erga nos ipsos a Deo præcepta, & hinc adimplenda esse, quamdiu salvis officiis posterioribus erga Deum fieri potest. (§. 17.) Cum ergo non liceat, sese periculis temere exponere, ea vero non raro subeunda sunt, quando doctrinam Christi profiteamur, *magna confessoribus opus est prudentia ac circumspectione, ne hanc confessionem sine necessitate, utilitate, & voluntate Dei edant.* Hanc regulam sequebatur Esther, quæ suam fidem & gentem non prius manifesta-

bat,

bat, quam necessitas exigebat. Esth. II. 10. coll. VII. 3. Sic & Paulus non statim dicebat, quis esset, cum suspicio in eum caderet, quod esset malus homo, quem vindicta divina persequeretur. Act. XXVIII. 4. 5.

7. Adest autem necessitas & voluntas Dei, doctrinam Christi publice profitendi,

a) *Cum silentium tenere non possumus, salvo officio nobis demandato; Act. IV. 19. 20.*

b) *Cum magistratus politicus rationem fidei sibi reddendam poscit; Jo. I. 19. seqq. XVIII. 36. 37.*

c) *Cum alii a nobis doceri cupiunt; 1. Pet. III. 15.*

d) *Cum silentium nostrum videri potest aut verae fidei abnegatio, aut falsa approbatio. Jo. VII. 50. Luc. XXIII. 50. 51.*

8. Denique cum omnis cultus externus ex animo pio, & cum desiderio, Deum honorandi, peragi debeat, (§ 83. num. 1.) nominis autem divini & doctrinae Christi professio praecipua pars cultus externi sit, eos, qui hoc officio rite fungi volunt, doctrinam, quam profitentur, prius explorare, illi toto corde assentiri, & de ea convictos esse oportet. Pl. CXVI. 10. Matth. XII. 34. 35. Rom. X. 9. 10.

CONFESSORES olim dicebantur, qui propter nomen Christi dura quaedam passi erant;

Schub. Theol. Moral.

Q

rant;

rant; Et MARTYRES, qui confessione fidei suæ ipsa morte obfirmaverant. Verum autem Christum confitetur, qui doctrinam a Christo traditam se assentiri externe significat. Christum enim confiteri, quod aliud est, quam declarare, eum esse unigenitum Dei Filium, Redemptorem humani generis, fundamentum salutis nostræ, ut cuncta paucis complectar, vera esse omnia, quæ de se ipso & de modo salutem consequendi docuisset, docerique voluisset. Hujus confessionis necessitatem, præceptum divinum, probat obligatio gloriam Dei manifestandi, quæ est summum omnium officiorum principium. (S. 17.) Nulla enim re Deus magis glorificari potest, quam lingua, quæ apta est enarranda & mysteria divinitatis, & attributa, & opera ejus. Jac. III. 9. Et hæc omnia plenissime & verissime traduntur in Evangelio. Accedunt vero & aliæ rationes. *Primum* enim Christum UT MEDIATOREM ET REGEM NOSTRUM colimus, portet, (S. 83. num. 5.) quod fieri hæc potest sine Evangelii professione. *Secundo* natura discipulorum Christi, qui baptismo ad colendum & confitendum Patrem, Filium, & Sp. S. Matth. XXVIII. 19. iniciantur, postulat, ut coram mundo testemur, quænam sit fidei nostræ ratio. *Tertio* Christus non permittit, ut urbs in

montanis sita, h. e. Ecclesia occulta maneat. Matth. V. 14. Occulta vero maneret, si Christiani fidei suæ confessionem edere nollent. *Quarto* idem Salvator noster vult, ut ipsius causa multa patiamur. Matth. X. 34. seqq. XVI. 24. 25. Sed fidei causa, quæ in corde latet, nemo pati potest. Sola confessio Christianos persecutionibus exponit. *Quinto* Christus Ebr. III. 1. dicitur ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν. Quid hoc aliud est, quam sacerdos, quem confitemur & confiteri debemus? *Sexto* Apostoli omni afflictionum genere propter doctrinam de Christo vexabantur. Quorsum hoc opus fuisset, si confessione externa carere potuissent?

OPPOSITA hujus confessionis sunt I. ABNEGATIO Christi & doctrinæ ejus, quæ committi potest tum APOSTASIA a vera Ecclesia, descripta ab Apostolo Ebr. VI. 4. 5. 6. tum CONTINUATA UNIONE CVM ECCLESIA FALSA. Hæc posterior excusari non potest exemplo Christi, qui in Ecclesia Judaica perseverabat, licet illius cultum improbaret. Nam Ecclesia judaica usque ad complementum vaticiniorum in se erat vera. Habebat verbum Dei & sacramenta divinitus instituta. Accesserant tantum traditiones humanæ, quibus corrumpebatur. Cœtus vero purior

Q 2

non-

nondum aderat. Hæc si fit rerum factus
 non statim opus est, ut Ecclesiam deseramus.
 Sufficit, illius errores & abusus notare,
 suumque dissensum declarare. Si quis
 que emendari non vult, aliqua autem
 pars nostram sacræ reformationem approbat,
 tunc demum est voluntas Dei, ut ex hac
 societate exeamus, aliamque cœtum puriorem
 condamus. Hanc regulam ipse Christus & Apostoli
 eius exemplo nobis præscripserunt, quam
 sequitur, recte agit. Secus se res habet
 cum jam plures cœtus existunt, quorum
 unus veram, reliqui falsam religionem præ-
 fidentur. 2. BLASPHEMIA & PERSECUTIO
 VERITATIS, quæ proxime ad peccatum in Sp. S.
 accedit. Matth. XII. 24. 32. 3. SEPARATISMVS,
 h. e. tale vitium, quo quis res suas sibi soli
 nulliusque cœtus sacris addictus est. Hoc
 vitium sicuti est externa omnium religionum
 receptarum improbatio, & speciem Atheismi
 præ se fert, ita & repugnat mandato Apostoli,
 Ebr. X. 25. Recte quidem homo christianus se
 separat ab impiis & idololatricis cœtibus,
 qui verum Deum nec agnoscunt, nec venerantur.
 Sed ubi Ecclesia Christi existit, ubi verbum Dei
 sacramenta haberi possunt, ibi separatismus
 foret abnegatio veræ doctrinæ, etiam si
 Ecclesia illa aliqua imperfectione laborat.

horaret, aut indigna quædam membra
contineret. 4. INDIFFERENTISMVS,
quo doctrinarum differentia tollitur, &
statuitur, perinde esse, five hoc, five aliud
Religionis systema sequamur. 5. LEVI-
TAS IN ACTIONIBVS, quæ ex consuetu-
dine diversarum religionum notæ esse so-
lent, licet alias in se forent indifferentes.
His enim aliis facile persuaderi posset, nos
falsæ religioni adhærere. 6. PRÆPOSTE-
RA CONFESSIO, quam a nonnullis vete-
rum Christianorum editam esse puto, qui
nec accusati, nec interrogati, nec officii
sui ratione adacti, ex solo martyrii desi-
derio, apud iudices gentiles nomen suum
inter Christianos sponte profitebantur.
7. ARROGANS CONFESSIO, quæ non ex
convictione, pietate, & amore Dei profi-
ciscitur, sed ex vano desiderio, nomen
confessoris & vindicis veræ doctrinæ sibi
comparandi. Matth. VII. 21. 22.

MOTIVA, quibus hoc studium nomen
Christi confitendi accenditur & augetur,
ex parte jam continentur argumentis, qui-
bus demonstrata est nostra obligatio. Ac-
cedit autem I. CONSIDERATIO BENEFI-
CIORVM a Christo nobis exhibitorum,
quæ coram mundo celebramus, dum Ev-
angelium profiteamur. Quantus foret il-
lorum contemptus, quanta ingratitude, ea
prædicare nolle! 2. AMOR PROXIMI,
quem

quem nostra confessione & constantia
fide confirmamus, aut ad agnoscendam
amplectendam veritatem invitamus, diffi-
mulatione autem aut abnegatione seducimus,
vel in incredulitate sua confirmamus.

3. *TURPITUDO RATIONVM*, a quibus
confessionis defectus, abnegatio, & inco-
stantia hominum dependet. Aut enim
pudet Evangelii, aut timent periculum.
Quicquid sit, Deum graviter offendunt
& stulte agunt. Matth. X. 28. Marc. VIII.
38. Rom. I. 16. 4. *GRAVITAS DELICTI*,
quod abnegatione veritatis committitur,
& quod rarissime vera poenitentia
sequi solet. Ebr. VI. 4. 5. 6. 5. *PRES-
STANTIA VERÆ DOCTRINÆ*, cujus pre-
dicatio ingens est Dei beneficium, 6. *PRE-
MIATA PRÆMIA*, confessoribus promissa
Matth. X. 32. & poenæ non confitentibus
metuendæ. Matth. X. 33. 7. *EXEMPLA
SANCTORVM*, qui ab hac confessione nul-
lis periculis, ne ipsa quidem morte, se ab-
sterreri patiebantur. Act. IV. 18. 19. 20.
Rom. VIII. 35. seqq. 2. Cor. XI. 23. seqq.

8. *INSIGNIS HONOR*, redundans in eos,
qui inter afflictiones & vexationes mundi
causam Dei intrepide agunt. Act. V. 41.

§. LXXXVI.

Adoratio,

Aliquem ADORARE dicimur, quando
nostram

nostram erga eum reverentiam verbis aliisque signis ipsi declaramus. Hæc reverentia quemadmodum in perfectionibus, meritis, superioritate alterius, nostraque ab eo dependentia fundata est, & hinc illorum mensura determinari debet, ita magna est adorationis varietas, nec hoc sensu impossibile foret, creaturas quoque adorare. Solet tamen hac voce illius reverentiæ declaratio intelligi, quo eas illud prosequimur, cujus providentia cuncta geruntur in terris, quod nobis semper præsens est, & de fati nostris pro arbitrio disponere potest. Tale ens cum Deus sit, idemque Pater, Filius, & Sp. S. atque hac ratione ille externe colatur, (§. 83.) nomenque ejus celebretur, (§. 84.) *dubium non est, quin Deo Patri, Filio, & Sp. S. exhibendus sit cultus adorationis.* Ps. XXII. 28. XLV. 12. Jes. LXVI. 23. Matth. IV. 10. Ebr. I. 6. Ergo

1. *Verbis aliisque signis externis declarandum est, nos Deum venerari tanquam ens illud, quod ubique præsens est, quod universum mundum sua providentia gubernat, & a quo toti dependemus.*

2. *Quia vero cultus externus nunquam esse debet sine cultu interno, (§. 71. num. 3.) quilibet etiam de his omnibus certus sit, & ex affectu pietatis Deo hunc cultum exhibeat.* Jo. IV. 23. 24.

Q 4

3. Cum-

3. Cumque Deus solus ens illud supremum sit, cuius omnipræsentia & gubernatio rerum omnium nostrorumque factorum definitio credenda & veneranda est, *absit, quemquam præter Deum adoremus.* Exod. XXV. XXIII. 24. Matth. IV. 10. Apoc. XXII. 8. 9.

4. *Quodsi ergo ex consuetudine signa quædam recepta sunt, quibus adoratio summi nominis peragi solet, caveamus, ne iisdem creaturam quandam colamus.*

Adoratio est species cultus religiosi, de qua cum prolixè disputatum sit §. 71. & Schol. non opus est, ut, quæ jam dicta sunt, hoc loco repetamus. Inde etiam causæ jam constant, quibus moveri possumus ad adorandum Deum. Addamus tamen 1. INFINITAM DEI MAIESTATEM, quam præcipue ante oculos habebant sancti, cum adorationis cultum Deo deferrent; Dan. IV. 31. 34. 2. NOSTRAM A DEO DEPENDENTIAM, sine cuius continuo influxu nihil essemus; 3. MAGNA ILLA BENEFICIA, quibus bene de nobis meretur Deus; Mal. I. 6. 4. OMNIPRÆSENTIAM DIVINAM, Ps. CXXXIX. 7. seqq. quam qui semper considerat, non potest non summam reverentiam erga sanctissimum hoc ens declarare; 5. EXEMPLVM ANGE-
LORVM, qui Deum maxima devotione adorant;

rant; Jes. VI. 3. Ebr. I. 6. 6. EXIMIAS
PROMISSIONES, quæ Deum colentibus &
adorantibus proponuntur, 1. Sam. II. 30.

§. LXXXVII.

ALIQVEM INVOCARE est ab eo deside- Invocatio:
rare, ut aliquod bonum nobis conferat, aut
malum a nobis removeat, idque agendi
motiva illi proponere. Fieri hoc potest
tum sola mente, tum etiam verbis, quæ
deficere non solent, cum justus desiderii
affectus adest. Si quem vero invocare vo-
lumus & obligamur, necesse est, ut pro-
prium indigentiam sentiamus, ut ille, qui
invocandus esse creditur, non tantum
sciat nostra desideria & verba audiat, sed
etiam auxilium ferre possit & velit; ut ve-
ro hoc facere nolit, nisi a nobis invoce-
tur; denique ut in promptu sint motiva,
quibus ad implenda nostra desideria flecti
possit. Hæc omnia si intuitu alicujus en-
tis adsint, invocatio ejus sine dubio neces-
saria, utilis, nobisque proficua est. Jam
vero constat, hominem quemcunque
multis bonis semper indigere, multisque
in periculis continuo versari, a se ipso ta-
men nihil habere posse; Constat etiam,
Deum esse omniscium, qui non tantum
verba nostra audire, sed etiam abscondi-
tas hominum cogitationes videre possit;

Qs Idem

Idem porro potentia sua efficere potest quicquid vult, & quia summe bonus hominum quoque felicitatem cupit; quamvis ipsa naturæ suæ perfectione benefaciendum impellatur, sapientia tamen, quæ manifestationem gloriæ divinæ pro fine omnium actionum habet, non semper patitur, ut beneficia sua distribuât nisi creaturæ ipsum tanquam fontem omnium bonorum agnoscant & venerentur; Hinc & in verbo suo sub conditione invocationis auxilium pollicetur; Ps. LXXV. Denique & singularia motiva dantur, quibus solis Deus moveri potest ad benefaciendum, desumpta nimirum non ab hominum dignitate, sed a gratia Dei, merito & intercessione Christi. Ergo & Deus nobis invocandus est. Ps. LXXV. CXLV. Matth. VI. 7. Jo. XVI. 23. 24. Eph. VI. Jac. I. 5. Invocamus autem Deum, quando ab eo petimus, ut bonum aliquod nobis largiri, aut a malo quodam, periculis & calamitatibus liberare velit. Cum igitur cuncta sint in manu Dei, ejus providentia omnia gubernentur, & nihil nobis evenire possit, nisi volente aut permittente Deo,

1. *Omne bonum, quo indigemus, sive sit spirituale sive temporale, a Deo petendum, & in omnibus necessitatibus ad eum confugiendum est.* Confirmatur hoc tum formula precum,

cum, ab ipso Christo nobis præscripta, Matth. VI. 9. seqq. tum generali exauditionis promissione. Matth. XVIII. 19.

2. Hoc tamen non ita intelligi volo, ac si homo quælibet bona absolute & sine omni restrictione a Deo petere possit, & debeat. Nam qui Deum invocat, supplex eum adit opinione, quod, quæ desideramus, nobis largiri non tantum possit, sed etiam velit. Jam vero constat, Deum alia bona absolute, alia tantum sub conditionibus, ipsi soli notis, hominibus impertiri velle. Et quænam illa sint, non tam a priori, quam ex divina promissione aut alia quacunque voluntatis Dei declaratione cognosci potest. Ergo hoc discrimen observetur, ut, quod Deus se nobis dare velle declaravit, absolute, reliqua autem, de quibus voluntas Dei certo non constat, tantum sub conditione, si ipsi ita placeat, ab eo petamus.

3. Æternam salutem, fidem, Spiritum sanctum, remissionem peccatorum, & reliqua bona spiritualia, ad salutem necessaria, Deus in verbo suo omnibus & singulis hominibus offert. 1. Tim. II. 4. 2. Pet. III. 9. &c. Hinc dubium non est, quin & spiritualia absolute ab eo petere liceat. Pl. VI. 2. seqq. Ll. 3. seqq. Jac. I. 5. Cum tamen ea sint multiplicia, & gradu a se invicem differant, Deus autem non omnibus æqua'em mensuram horum donorum impertiri velit, ille,

ille, qui singularem mensuram bonorum spiritualium desiderat, cum conditione Deum impleraret. 2. Cor. XII. 8. 9.

4. Dantur etiam bona, ad hujus vite felicitatem pertinentia, quæ se nobis largiri velle, Deus satis declaravit. Matth. VII. 11. Pleraque tamen ita sunt comparata, ut, si conferrentur omnibus ea desiderantibus, gloria Dei obscuraretur, aut ipsius hominis vera felicitas & æterna salus impediretur. Hæc sane Deus nobis dare non vult, ideoque nulla hujus rei extat promissio. *Quapropter bona temporalia cum conditione, si Deo ita visum, nobisque salutare fuerit, petenda sunt, nisi aliqua extet divina declaratio, ea a bonitate Dei certo expectanda esse.*

5. Hoc modo qui Deum invocat, certus esse potest, se exauditum iri. Nihil enim petit, nisi quod Deus dare possit & velit. Quod si ergo nihilo minus dubitaret, num Deus ipsum exauditurus sit, aut non crederet, Deum sua potentia, quicquid vult, efficere posse, aut non fideret divinæ promissioni. Utrumque autem Deum graviter offendit. *Ergo quicquid petimus secundum regulam præscriptam, petendum est certa fide, Deum nos exauditurum esse. Jo. XVI. 23. Jac. I. 6. 7.*

6. Denique cum & motiva exauditio- nis Deo proponenda sint ab eum invocantibus

tibus, homo autem nihil mereri possit, sed Deus sua gratia & misericordia sola ad benefaciendum moveatur, cujus exercitium cum interveniente peccato impossibile redditum esset, Christus suo merito nobis restituit, *Deus ita invocandus est, ut, quicquid petimus, a sola ejus gratia per Christi meritum desideremus.* Pl. XXV. 6. 7. Dan. IX. 16. 18. Jo. XVI, 23.

Officium invocationis non tollitur OBJECTIONE, Deum precibus nostris non indigere, optime eum scire, qua re opus habeamus, neque precibus, sed misericordia & sapientia sua ad benefaciendum moveri, denique omnia ab æterno jam decreta esse, quæcunque nobis aliquando evenitura sunt, & hæc decreta esse immutabilia. FATEOR, Deum nostris precibus non indigere. Sed nec ullo alio cultu, imo nulla re, indiget. Act. XVII. 24. 25. Et tamen ab hominibus coli vult, cujus causam alibi demonstravimus. Indigentiam nostram non ex nostris precibus, sed vi suæ omniscientiæ novit. Vult tamen a nobis invocari, ut bona nobis largiri possit, quorum inopia nos laborare non ignorabat. Et quamvis ex sola misericordia propter Christum nobis beneficiat, eaque bona sola nobis conferat, quæ salva sapientia sua nobis conferre potest,

est, ipsius tamen sapientiæ non conveniret, iis nos juvari beneficiis, quibus juvamus, nisi nomen ejus invocarem. Vult enim a nobis cognosci tanquam fons & origo omnium bonorum. Vult, ut quilibet bona ab eo tanquam beneficia profus immerita accipiamus. Vult, ut invocando nomen ejus glorificemus. Quod si fiat, beneficiis nos ornare potest, quæ alias salva ejus sapientia conferri haud potuissent. Et quoniam ab æterno infallibiliter prævidit, nos hoc vel illo tempore nomen ejus invocaturos esse, ipse etiam fata nostra ab æterno prædefinivit. Quorsum igitur opus est precibus? Si, quod mihi evenire debet, inquires, jam decretum est ab æterno, & si decretum hoc immutabile est, aut bonum mihi continget sine precibus, aut malum me vexabit, etiam si Deus a me invocetur. At enim vero qui ita sentit, non videtur animadvertere, fata nostra a Deo *non absolute, sed intuitu precum nostrarum* æterno ejus decreto definita esse. Quod si ab æterno precum nostrarum rationem habuit, perinde est, ac si hodie demum ad preces nostras atenderet, earumque existentia moveri se pateretur, ut hæc vel illa beneficia nobis exhiberet. Summa enim illa naturæ divinæ perfectio, qua, quicquid hodie fit, ab æterno jam prævidit, sicuti eventum futuro-

tutorum & prævisorum contingentiam non tollit, ita nec modum agendi, quem Deus observaturus esset, si futura non præsciret, non variat.

Est autem Deus in quacunque necessitate invocandus, tum quia ipsius nutu & arbitrio omnia gubernantur, tum quia in omni necessitate a nobis invocari vult. Ps. L. 15. Quia vero non semper constat, num Deo gloriosum, nobisque salutare sit, desideria nostra expleri, & nostræ tamen preces cum voluntate Dei convenire debent, multa ab eo petenda sunt tantum sub conditione. Equidem generales extare videntur promissiones, Deum omnia nobis largiturum esse, quæcunque ab eo petituri simus. Ps. L. 15. Matth. XVIII. 19. Jo. XVI. 23. 24. Et si istæ adforent, non opus esset conditione adjicienda. Verum enim vero istæ promissiones generatiorum tantum *secundum quid* intelligendæ sunt. Notum enim est, multa ab hominibus desiderari posse, quæ nec ipsis utilia, nec Deo satis digna forent. Matth. XX. 22. Rom. VIII. 26. Quis igitur sibi persuaderet, hæc quoque Deum hominibus impertiri velle? Accidit vero, ut & fideles hujus generis res a Deo quandoque petant, non habita ratione conditionis adjiciendæ. Quod si fecerint, non exaudiuntur. Et hoc sensu verum est, non omnes

omnes fidelium preces semper exaudiri
 Rom. I. 10. 13. 2. Cor. XII. 8. 9. Verum
 si rem totam divinæ voluntati committant
 resque dubias, de quibus non extat pro-
 missio simplex & absoluta, sub conditione
 tantum petant, exauditio precum nun-
 quam deest. Fit enim, quod Deo placeat
 & quod ut fieret, ipsi petierant. Hoc
 modo etiam a Deo petere licet, quæ sibi
 eventura non esse, homo non ignorat.
 Matth. XXVI. 39. Nam hæc invocatio
 foret declaratio desiderii nostri, conjun-
 cta cum agnitione, illud a solo Deo adim-
 pli posse, & cum confessione, nos vo-
 luntatem nostram divinæ humiliter sub-
 jicere.

OPPONITVR huic officio 1. INVOCATIONIS DEFECTVS, qui & *totalis* esse potest, Ps. LXXIX. 6. & *partialis*, cum Deus rarissime invocatur, & humana auxilia majori studio quærentur, quam divinum; 1. Reg. XVI. 7. coll. Jes. VII. 4. sqq.
 2. TEMERARIA INVOCATIO, cum aut bona non promissa absolute desiderantur, aut Deo certus exauditionis terminus præscribitur; Judith. VII. 22. 3. HÆSITATIO, qua non intelligimus dubitationem, num nobis eventurum sit, quod optamus, sed dubitationem, num accepturi simus, quæ Deus promisit, aut ipsi gloriosa, nobisque salutaria sunt; Jac. I. 6. 7.
 4. LAN-

4. LANGVOR, qui est defectus constantiæ & perseverantiæ in precibus, si non statim exaudiantur; Luc. XVIII. 1. seqq. Matth. XV. 22. seqq. 5. PHARISAICA INVOCATIO, cujus illi sunt rei, qui non cum humilitate spiritus & fiducia in Christi merito Deum invocant, sed ex merito sibi exauditionem deberi putant. Luc. XVIII. 11. 12.

AD IPSAM INVOCATIONEM nominis divini movere nos debent 1. ATTRIBUTA DEI, veluti ejus potentia, bonitas, omniscientia, sapientia, & imperium in universum mundum; 2. MULTÆ ET QUOTIDIANÆ NOSTRÆ NECESSITATES, in quibus nemo juvare nos potest, præter Deum; 3. MANDATVM DIVINVM & PROMISSIO EXAUDITIONIS; Ps. L. 15. Jes. LXV. 24. Jo. XVI. 23. 24. 4. CONSCIENTIÆ ORANTIVM TRANQVILLITAS, quæ adest, siue ipsis eveniat, quod optant, siue non eveniat; Ps. LXIX. 14. seqq. CIX. 4. Act. IV. 31. 5. CONSOLATIO ET FORTITVDO ANIMI, quam inde capiunt, quod sciunt, se res suas sapientissimo & omnipotenti Deo tradidisse; 6. EXEMPLVM CHRISTI & SANCTORVM. Ut vero & FIDVCIALITER & cum certa exauditionis spe Deum invocemus, cogitandum est, 1. DEVM AVDIRE PRECES nostras; 2. EAS QVOQVE DEO ACCEPTAS esse propter Christum ejusque meritum; 3. PROMI-

Schub. Theol. Moral.

R

SISSE

SISSE EXAUDITIONEM, & hoc pro-
 fum nunquam fore vanum & inane;
 SANCTOS INVOCASSE DEVM, & exau-
 tos esse ab eo; 5. CHRISTVM APVD DE-
 VM PRO NOBIS INTERCEDERE; Rom.
 VIII. 34. I. Jo. II. I. 2. 6. PRECES NO-
 STRAS ESSE IPSIVS SP. S. SVSPIRIA
 quibus non potest non exauditio respon-
 dere. Rom. VIII. 26. 27.

§. LXXXVIII.

Preces.

PRECES sunt omnis oratio ad Deum in
 honorem ejus directa. Ps. XIX. 15. Ha-
 jus orationis argumentum varium & mul-
 tiplex esse potest. Aut enim Deo pro ac-
 ceptis beneficiis gratias agimus, aut veni-
 am peccatorum nostrorum ab eo peti-
 mus, aut magnitudinem ejus deprecamur,
 nostramque humilitatem & reve-
 rentiam declaramus, aut bona cujuscum-
 que generis vel nobis vel aliis conferendi
 desideramus. Hinc & varia dantur pre-
 cum genera, veluti GRATIARVM ACTIO,
 DEPRECATIO, LAVS & ADORATIO DEI, IN-
 VOCATIO, & INTERCESSIO. I. Tim. II. 1.
 De obligatione precandi cum jam satis
 constet ex antecedentibus, non est, ut
 hoc loco differamus. Id potius discuti-
 endum nobis erit, quomodo preces no-
 stras comparatas esse oporteat, ut Deo ac-
 ceptas

cepta sint, ejusque voluntati conformes.
Teneamus ergo,

1. Cum preces ad externum cultum
pertineant, (§. 83.) ab hoc autem cultus
internus nunquam separari debeat, (§. 71.)
num. 3.) *non tantum ore sed & corde precan-*
dum esse. Jel. XXIX. 13. Jo. IV. 23. 24.

2. Sic autem qui precatur, probe at-
tendit ad ea, quæ Deo proponit, & simul
sibi conscius est magnitudinis & majesta-
tis ejus, quocum colloquitur, nec non
propriæ indignitatis. Hæc attentio con-
juncta cum sensu majestatis divinæ nostræ-
que erga eam reverentiæ dicitur DEVOTIO.
Ergo & devote precandum est. 2. Sam. VII. 18.
seqq. Pf. V. 2. 3.

3. At vero hæc cordis dispositio facilli-
me impeditur, si sensus externo rerum
terrenarum strepitu nimis afficiantur, aut
negotia hujus mundi animum occupent &
distrahant. Ut igitur hoc impedimentum
precum Deo acceptarum evitetur, *homo*
non tantum animum curis mundanis evacuet,
sed etiam in loca secretiora secedat, & in oc-
culto ad Deum precetur. Matth. VI. 6. XIV.
23. XXVI. 36.

4. Non semper est in nostra potestate,
a rebus mundanis abstrahere, omnem af-
fectuum perturbationem expellere, & ad
solam contemplationem rerum divina-
rum animum applicare. Nihilo tamen

R 2   minus

minus hæc omnia sunt necessaria, ut preces nostræ Deo sint acceptæ. Ergo illæ adstringenda sunt fixis temporibus, sed ordum, quoties rectam animi dispositionem & excitationem adesse sentimus.

5. Cæterum cum precantes coram Deo compareant, cuius sanctissimam Majestatem angeli quoque supplices adorant & venerantur, Jes. VI. 2. 3. & homo sciat, se omni sanctitate & dignitate carere, & ingentem Dei gratiam esse, quod sibi cum precibus adire liceat, ille, qui precari vel quemadmodam oportet, cum humilitate & simplicitate spiritus oret, omnem exauditionis spem in Dei gratia & merito Christi collocet, Christum tanquam mediatorem & intercessorem suum ad Deum accedat, suamque erga Deum reverentiam externo quoque habitu corpore significet. Dan. IX. 18. Gen. XVIII. 27. Ps. LI. 19. Luc. XVIII. 13. 2. Par. VI. 13. 14. Matth. XXVI. 39.

Ad devotionem excitandam requiritur, ut antequam precamur, summam Dei maiestatem, precandi rationes & motiva, nec non orationis nostræ argumentum, num Deo dignum sit, & exauditio sperari possit, attenta & pia mente ponderemus. Quod cum fieri haud posse videatur, cum precum formulas ab aliis conceptas adhibemus, quæritur, num iis uti liceat? Ego certe

certè nullus dubito, quin id fieri possit. Nam & simpliciores ex ejusmodi precum formulis discunt, quid & quomodo precandum sit, & illorum studium ac ardor precandi excitatur, & sine hoc adminiculo multi precari haud possent, & ipse Christus formulam precum nobis præscripsit, Matth. VI. 9. & multæ aliæ in sacris literis, præcipue in Psalterio, continentur, a piis omnino adhibendæ. Inprimis hac precum formula opus est, cum Deus a multis simul, conjuncta animorum devotione, invocandus est. Ne vero usus formularum in actionem profus externam & mechanicam degeneret, cujus non datur sensus internus, sed ex spiritu & desiderio precandi proficiscatur, & devotionem sibi semper conjunctam habeat, prius diligenter perlegendæ sunt, & explorandæ, num a nobis pro circumstantiarum ratione adhiberi possint, atque tunc familiariores reddendæ, ut ordinem ab aliis præscriptum sequentes, nostra tamen desideria exprimamus.

Animum a rebus vanis revocare discunt, & revocandi habitum sibi acquirunt Christiani, cogitatione crebrius repetita, divina & cælestia longe excellentiora esse terrenis, confirmato beneplacito in rebus divinis, auctaque fide & amore Dei, quibus desideria carnis vincuntur. Secessio-

R 3 nem

nem ad loca secretiora ipse Christus commendavit, Matth. XIV. 23. &c. Idem tamen intelligi debet de precibus privatis, quæ si coram hominibus locisque publicis peragerentur, speciem hypocrisis præferrent, & plerumque hoc casu hypocrisis sunt. Matth. VI. 5. Secus se res habet, quando publice orandum est. Turbatio enim & præsumptio hypocrisis calidius quamquam adesse possit, & externæ precantium animos non turbant, verum potius ad precandum excitant.

Tempora fixa precibus destinare, in se utilis est, omnibusque commendanda. Cum enim & Deus coli debeat, & alia hujus vitæ negotia peragenda sint, singula autem certo ordine & modo tractanda oporteat, necesse est, ut externo & immediato cultui Dei, ad quem sine dubio preces pertinent, certum designetur tempus. Quod nisi fieret, verendum esset, ne totus Dei cultus caderet, & preces prorsus negligerentur. Hinc & in eo attendendum est Christianis, ut advenientibus istis temporibus animum habeant ad preces compositum. Sed caveri debet, ne tempora ista superstitiose observentur, quasi preces statutis temporibus fusæ efficaciores essent aliis. Quare si eo tempore, quo alias precari solemus, nos minus idoneos ad precandum esse sentiamus, præ-

præstat, non precari, quam ex consuetudine sine animi devotione precari. Ex aduerso autem si alio tempore mens intenta sit in res divinas, sique studium & desiderium precandi sentiatur, aut si calamitates nostræ nos impellant ad auxilium apud Deum quærendum, nulla interponenda est mora, sed ad preces eo magis confugiendum, cum dubitari nequeat, hunc impulsum esse opus Sp. S. ad precandum nos excitantis, atque ita pro nobis apud Deum intercedentis. Rom. VIII. 26. Hinc facile intelligi poterit, quorsum tendat mandatum Apostoli: *Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε*. I. Theff. V. 17. Scilicet non absolute id accipiendum esse, ex eo patet, quia nec possibile est, semper precari, nec orare licet cum neglectu omnium aliorum officiorum, nec preces nimis proluxæ Deo placent, Matth. VI. 7. XXIII. 14. multo minus continuæ, nec sancti semper precati sunt. Sed id sibi volunt verba Apostoli, ut habituales precandi dispositionem nobis acquirere studeamus, ut preces nostras sæpe repetamus, etiamsi non statim exaudiantur, Luc. XVIII. 1. & ut quocunque tempore, quotiescunque necessum fuerit, & novæ emergant circumstantiæ, ad Deum precibus nostris confugiamus. Phil. IV. 6.

B 4

§. LXXXIX.

§. LXXXIX.

Juramen-
tum.

JURAMENTUM est invocatio Dei, vindictam a nobis sumere velit, nisi promissum nostrum adimpleturi simus. Hoc promissum cum esse possit justum & bonum, invocatio autem, qua Deum judicem in nos deprecemur, nisi servaturi sumus promissum, externa & publica declaratio fit, Deum attendere ad actiones humanas, eundem esse creaturarum omnium judicem, & severe animadvertere in leves & malignos homines, qui fide turpiter fallunt, *juramenta sunt species calumnias externi.* (§. 83.) Quia vero iuramentis opus non esset, si quisque veracitatem studeret, & quod semel pollicitus est, religiose præstaret, ideoque juramenta adhiberi cœperunt, ut fraudes & mendacia facilius evitarentur, quorum criminum suspicio in Christianos cadere merito non deberet,

1. *Ita illis vivendum est, ut necesse non sit Christianos ad jurandum unquam adigi.* Matth. V. 34. 37.

2. Sed hoc vitæ genus inter eos, qui Christi nomen profitentur, hæcenus desideratum est, & sine dubio imposterum semper desiderabitur. Cum itaque coram hominibus non constet, quinam vere pii sint, & quibus secure fidere possimus, quan-

quandoque autem multum interfit, ut veritas in lucem producat, & promissa confirmantur, in hunc finem adhibenda sunt media, quæ sufficiunt, & sine nominis divini obscuracione adhiberi possunt. Tale medium est juramentum. Paucissimi enim ab omni Numinis sensu adeo remoti sunt, ut mendacia juramento confirmare auderent, aut fidem datam liberare nollent, etiam si Deum omniscium & omnipotentem fraudis ultorem esse voluerint. Et præter hæc tantum abest, ut juramento gloria Dei obscuretur, ut potius per illud Deus certo modo colatur. *Quapropter nullum est dubium, quin Christianis jurare liceat.* Confirmatur hoc tum mandato divino, lites forenses juramento finiendi, Exod. XXII. 11. Ebr. VI. 16. tum instructione, quomodo jurandum sit, Deut. VI. 13. X. 20. Matth. XXIII. 16. seqq. tum denique significatione, juramentum per nomen veri Dei pertinere ad rectum ejus cultum. Jes. XIX. 18.

3. Quemadmodum autem juramentum est actio religiosa, ad quam ex necessitate tantum confugiendum est, & facile vilesceret, omnique effectu careret, si quacunque occasione, etiam levissima, exigetur, nec minus perjurium ingens crimen est, quod ne a quopiam committatur, summo studio caveri debet, *juramenta de-*

R 5 *feren-*

ferenda non sunt, nisi in causis gravioris momenti, cum certitudo asserti aut promissi aliter haberi nequit, & tamen multum interest, ut habeatur. Matth. V. 37.

4. Qui per nomen alicujus jurat, hoc ipso testatur, se credere, eum, per quem jurat, esse omniscium & omnipotentem judicem omnium creaturarum, qui nihil ulcisci velit & possit, etiamsi nulla humana vis ad hanc ultionem sufficiat. Quod cum de solo Deo vero valeat, per Dei quodque solius nomen jurandum est. Deut. VI. 13. X. 20. Jes. XIX. 18.

5. Qui juramento aliquid confirmat, quod falsum esse novit, aut præstare non vult, ille nomine Dei abutitur ad securitatem mentiendum & fallendum, divinam vindictam, quam in se deposcit, nihili facit, & hinc credit, Deum aut non curare res humanas, aut hanc impietatem punire non posse, vel non posse. Ita vero Deus & totus cultus ejus ludibrio habetur, & externo religionis prætextu efficacius peccatur. Quod cum grande delictum sit, quisque sibi caveat a perjurio. Exod. XX. 7. Lev. XIX. 12. Num. XXX. 3. Gal. VI. 7.

Juramenta dispesci solent in ASSERTORIA & PROMISSORIA. Vere autem omnia sunt promissoria. Quando juramentis Deum coli dicimus, distinguenda est ipsa actio reli.

religiosa ab illius causa. Hæc merito existere non deberet inter Christianos. Est enim multiplex mendacium & pacti violatio, commissa quoque ab iis, qui alias veracitatis, honestatis, & probitatis speciem præ se ferebant. Viderunt homines, plerosque fidem fallere, &, quod promiserunt, non præstare, nisi metu externæ coactionis adigerentur. Sed hæc non semper sufficiebat ad manifestandum verum, aut ad extorquenda promissa illis data. Itaque medio se invicem obligare volebant, quod vim suam retineret, etiamsi nulla coactio, nulla pœna civilis metuenda esset. Hac ratione inciderunt in iuramenta. Quatenus ergo Christianis veracitati studendum est, sic ut nulla fraudis suspicio in eos caderet, & hoc si fecerint, non opus esset iuramentis, ab iis merito jurari non deberet. Atque id sibi Christus sine dubio voluit, Matth. V. 34. seqq. quamquam & sinistrum jurandi modum eo loco simul improbet. Minime vero iuramenta absolute prohibita esse, tum ex rationibus num. 2. excitatis patet, tum ex eo, quod & inter Christianos vitæ genus tolerat, quo iuramenta necessaria redduntur. Addi possunt iuramenta a sanctis præstita, Gen. XXI. 23. 24. XXIV. 3. 9. XXVI. 31. XLVII. 31, laudes eorum, qui, quod jurarunt, etiam ser-

fervant, Ps. XV. 4. XXIV. 4. & ipse
 Dei exemplum, qui per suum nomen
 juravit, ut de promissionibus suis eo
 tiores redderet homines. Gen. XXII. 16.
 Ps. CX. 4. Ezech. XXXIII. 11. Ebr. VI. 16.
 Quemadmodum autem juramenta adhi-
 bentur, ut jurantem sensu Numinis & me-
 tu vindictæ divinæ eo fortius in conscien-
 tia obligent, ita juramentum, quod Ar-
 & Dei contemptoribus deferri solet, me-
 est ceremonia civilis, quam, si jurantem
 impietas satis manifesta est, approbare
 non possumus. Jer. IV. 1. 2.

Juramentum per nomen ejus, qui non
 est Deus, præstitum vera est idololatria
 ideoque severe interdictum. Jer. V. 7.
 XII. 16. Ex hac causa non tantum
 caveat quisque, ne per sanctos juret, sed
 etiam judici purioribus sacris addicto non
 licet, tale juramentum permittere, etiam
 juraturus religionem profiteretur, quia
 juramentum per sanctos approbat & ur-
 get. Nam judex illud permittens ipso
 facto consentit in cultum idololatricum.
 Jurans vero salva conscientia per solum
 Deum jurare potest, ommissa mentione san-
 ctorum. Judæo autem si jurandum foret,
 permittatur jusjurandum per Deum
 Abrahami, Isaac, & Jacobi. Quod
 enim si judex admittere nollet, declararet,
 se non credere, Deum Abrahami, Isaac,
 & Ja-

& Jacobi verum esse Deum, quem tamen verum Deum esse Christiani credunt. Ad juramentum per nomen Christi adigi non potest. Quomodo invocabit eum, in quem non credit? Rom. X. 14. Et impium foret, externam Divinitatis professionem extorquere, quæ corde abnegatur.

Perjurium duplici modo committitur: Primum, cum quis jurat, verum esse, quod tamen falsum esse, non ignorat; Secundo, cum quis jurat, se quid præstiturum esse, quod tamen præstare non vult. Sed posteriore casu supponitur, justum esse promissum, quod Deo placet, & juxta leges impleri debet. Distinguendum autem est inter præstare *nolle*, & præstare *non posse*. Fieri potest, ut quis promissum juramento confirmatum servare velit, sed non possit. Cujus causa si non est ipsius juramento obstricti culpa, non-adimpletio promissi minime habenda est pro perjurio. Nemo enim jurat, se promissum impleturum esse, etiamsi futurum sit impossibile. Quanta impietas sit pejerare, ut quisque intelligat, consideret, 1. *Perjurium* esse extremum abusum nominis divini, Exod. XX. 7. Lev. XIX. 12. 2. *Perjurum* non tantum mendaciis & fraude Deum offendere, Exod. XX. 16. sed etiam hæc vitia religionis prætextu & invocatione nominis

nis divini tegere; 3. *Perjurum* confite-
 tire in vindictam divinam, eamque condi-
 tionem adimplere, qua extitura eam in se
 depoposcit; 4. *Perjurum* ipso facto de-
 clarare, se aut Deum ipsum, aut ejus o-
 mniscientiam, potentiam, vel sanctitatem
 abnegare; 5. *Perjuris* locum non esse in
 communione sanctorum; Ps. XV. 4.
 XXIV. 4. 6. *Eisdem*, nisi omni Numi-
 nis sensu careant, morsibus conscientie
 continuo excruciarum, nec posse ejus grati-
 am implorare, quem sibi iratum & vindi-
 cem ipsi ultro voluerunt; 7. *Excussisse* eos
 quoque omnem honestatis & civilis justitiae
 sensum, dum extremum illud vinculum
 spreverunt, quo se obligare solent homi-
 nes, cum reliqua omnia deficiunt.

CAPVT II.

DE

OFFICIIS CHRISTIANORVM
 ERGA SE IPSOS.

§. XC.

Amor sui
 ipsius.]

Primum, quod quisque sibi ipsi debet, est
 amor sui ipsius, h. e. studium, suam ipsius
 perfectionem & felicitatem promovendi. Sum-
 ma enim totius legis naturæ hæc est: Fac
 ea, quæ gloriam summi Numinis illustrent,
 teque